



SÖDERKÖPING.SE



Naturvårdsprogram för Söderköpings kommun



Figur 1 Omslaget visar uppifrån: Ramunderberget, Trännö samt skogsmiljö vid Strolängen. Foto: Jens Johansson

Del 1 Program

Postadress
Söderköpings kommun
614 80 Söderköping

Besöksadress
Kommunhuset
Storängsallén 20

Kontakt
0121-181 00
kommun@soderkoping.se

Org.nr och webbplats
212000-0464
www.soderkoping.se

Naturvårdsprogram för Söderköpings kommun

Sammanfattning.....	3
1. Inledning.....	4
1.1 Naturvårdsprogrammets delar.....	4
1.2 Motiv för naturvårdsprogram.....	4
1.3 Framtagande.....	5
1.4 Programmets status och begränsningar.....	6
1.5 Vardagslandskapet och landskapsekologi.....	7
1.6 Biologisk mångfald och motiv för naturvårdsarbetet.....	8
1.7 Rödlistade arter.....	9
1.8 Invasiva arter.....	10
1.9 Riksintressen.....	10
1.10 Natura 2000.....	10
1.11 BSPA-området Missjö-S:t Anna.....	11
1.12 Övriga skyddade områden.....	12
2. Hållbarhets- och miljömål.....	14
2.1 Globala hållbarhetsmål.....	14
2.2 Nationella miljömål.....	15
3. Åtgärdsprogram.....	19
3.1 Övergripande åtgärder.....	19
3.2 Fysisk planering och exploatering.....	21
3.3 Miljö- och hälsoskydd.....	22
3.4 Tätortsnära natur, friluftsliv och turism.....	23
3.5 Naturvård i det övriga landskapet.....	24
3.6 Information och utbildning.....	25
3.7 Kunskapsinsamling.....	26
3.8 Andra aktörer.....	27
3.9 Kommunalt åtgärdsprogram för naturvård.....	28
Litteratur.....	30
Bilaga 1: Naturvården i lagstiftningen.....	32
Bilaga 2: Ordförklaringar.....	40

Sammanfattning

Söderköping har en mycket rik och omväxlande natur. St Anna-skärgården är även internationellt sett unik och givetvis den största pärlan i kommunens natur. Även i övriga kommundelar finns en underskattad rikedom av vackra ekhagar, äldre tallskogar, betesmarker och småbrutna odlingslandskap. De flesta av dessa miljöer går även att finna i mindre skala alldeles in på tätorten.

En del av dessa naturvärden har inte framhävts tidigare och tillsammans med den samlade kunskap som nu finns så kan kommunens naturvärden bli en än större tillgång. Om markägare med höga naturvärden på sina ägor känner till dessa och ser dem som en tillgång, är möjligheten god att kommunens invånare och besökare även i framtiden kan omges av en rik och omväxlande natur. Information om betydelsen, brukandet och innehållet hos områden med höga naturvärden är en nyckelfråga. Här kommer naturvårdsprogrammets syften in, programmet ska

- vara en samlad aktuell redovisning av naturvårdsintressanta områden.
- vara en källa till information och råd till markägare och brukare.
- lyfta fram områden som är representativa och kännetecknande för landskapet.
- lyfta fram områden som har stora värden för naturvård, friluftsliv och i viss mån turism.
- underlätta information för ett ökat intresse och kännedom hos allmänheten om värdefull och intressant natur i kommunen.
- vara en användbar källa till kunskap för skola, förskola med flera.
- utgöra underlag för den fysiska planeringen på kommunal och regional nivå.

Ett naturvårdsprogram utgör också ett långsiktigt policydokument för kommunens organisation för bevarande och utvecklande av naturvårdens intressen samt för att bidra till kommunens attraktivitet som en välbesökt turistkommun.

Söderköpings kommun har inte haft något naturvårdsprogram i dagens mening tidigare. Det finns en naturvårdsinventering från 1974 som lyfter fram de områden som med dåtidens kunskap var de viktigaste att bevara och sköta ur naturvårdssynpunkt. Under ett par årtionden har kunskapen ökat om var höga naturvärden i såväl skog, odlingslandskap som vatten finns. Det är därför hög tid att samla allt material och göra det allmänt tillgängligt, inte minst gentemot alla markägare som sitter med värdefulla tillgångar, både för ekosystem och människor. För att ha ett aktuellt och relevant naturvårdsprogram så behöver programmet och objektskatalogen med inventerade områden med höga naturvärden aktualiseras en gång per mandat period samt följas upp kontinuerligt avseende programmets åtgärder.

Det är kommunens förhoppning att Söderköpings mångskiftande natur, med naturvårdsprogrammet som grund, lyfts fram och att informationen om naturvärdena leder till ökad kunskap hos både markägare, och allmänhet samt stimulerar till besök i naturen.

Söderköping i maj 2021.

1. Inledning

1.1 Naturvårdsprogrammets delar

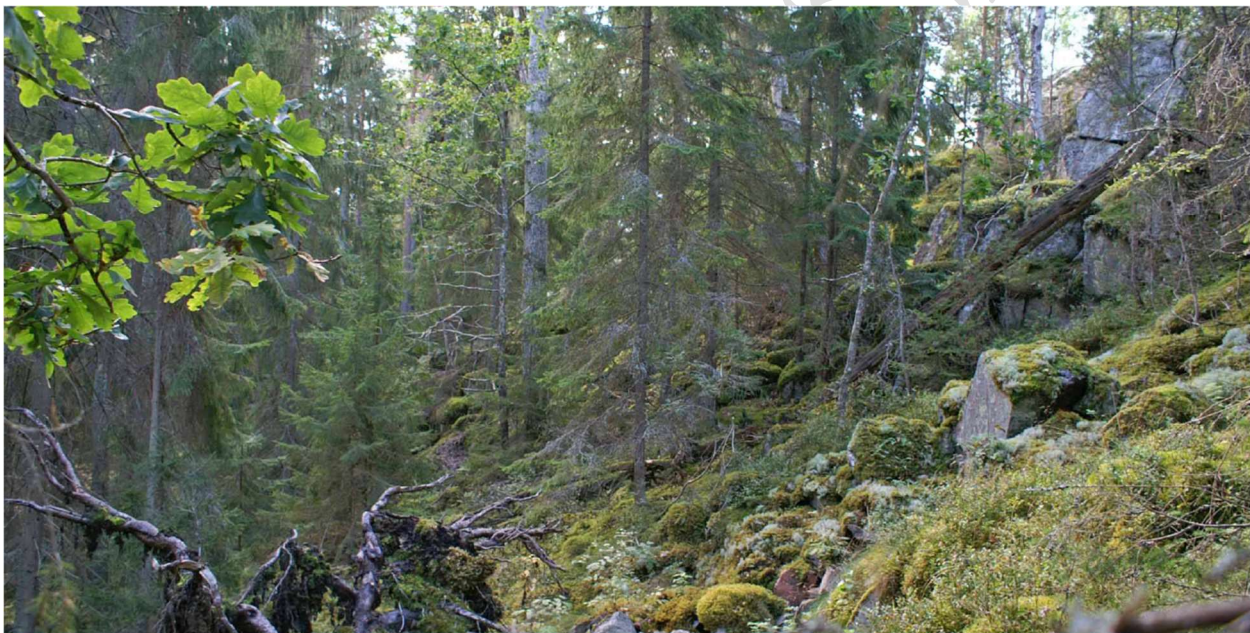
Naturvårdsprogrammet är indelat i tre delar: en programdel, en bakgrundsdel och en objektskatalog.

Programdelen innehåller tre kapitel, litteraturförteckning, lagar och regler samt ordförklaringar.

- Det första kapitlet är denna inledning som bland annat innehåller motiv för kommunalt naturvårdsarbete och programmets status.
- Kapitel två beskriver naturvårdsarbetet utifrån Sveriges miljömål.
- Kapitel tre är ett åtgärdsprogram för kommunens naturvård med ramar för fortsatt kommunalt naturvårdsarbete och avslutas med en litteraturlista.
- Bilaga 1 beskriver de lagar och regler som styr naturvårdsarbetet.
- Bilaga 2 innehåller ordförklaringar

Bakgrundsdel innehåller en översiktlig beskrivning av naturen i Söderköpings kommun.

I **objektskatalogen** beskrivs naturvårdens ”värdekärnor”, det vill säga områden med högre naturvärden än det omgivande landskapet. Till objektskatalogen hör också översiktliga kartor som redovisar de utpekade och beskrivna objektens lägen och utbredning.



En barrskogsbrant nära Börrum är exempel på en av naturvårdens värdekärnor i kommunen. Skravelsten, död ved och inslag av lövträd bildar en växlingsrik miljö som därmed kan hysa många arter. 2007-09-04.

1.2 Motiv för naturvårdsprogram

Naturvärden är en gemensam angelägenhet för stat, kommun och enskilda markägare som är de som äger mest mark och de som bedriver skötsel, utveckling och bevarande av landskapets naturvärden. Kommunerna har även en nyckelroll att genom den fysiska planeringen sträva efter att uppnå de nationellt uppsatta miljömålen och hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Ett redskap för att förankra och stimulera naturvårdsinsatser är att ta fram naturvårdsprogram. Insatser som även gynnar lokala rekreations- eller turismvärden.

Naturvårdsprogrammet anger även en inriktning för kommunens naturvårdsarbete och vilka åtgärder som bör genomföras. Grundpelaren är objektskatalogen med ett aktuellt kunskapsunderlag som pekar ut och beskriver landskapets värdekärnor. Informationen i objektskatalogen kan bli en kunskapskälla för skolor, förskolor, studiecirkel, markägare eller vid kommunens kontakter med markägare samt i arbetet med turistinformation.

Den tidigare naturvårdsinventeringen var klar i oktober 1975 och omfattade även Valdemarsviks kommun. Länsstyrelsen tog med detta som underlag fram en naturvårdsplan för Östergötlands län 1983. Sedan dess har mycket hänt och kunskapen om värdefulla och skyddsvärda naturområden och lokaler med hotade arter har ökat väsentligt. Dessutom har synen på värdefull natur gradvis utvecklats under åren. Det finns ett stort behov att göra den nya kunskapen mer tillgänglig.

Regeringen har i sin skrivelse 2001/02:173 ”En samlad naturvårdspolitik” formulerat sin samlade syn på naturvård och några av formuleringarna visar på vikten av:

- Lokal dialog och delaktighet
- Att stärka den tätortsnära naturens ställning
- Att tydliggöra sambanden mellan regional utveckling och naturvård
- Att se friluftslivet som en av naturvårdens hörnstenar

För att ge en bild av begreppet naturvård listas här dess viktigaste innehåll:

- Att bevara och gynna ett landskap som innehåller en mångfald av olika miljöer och naturtyper.
- Att bevara alla inhemska växt- och djurarter i livskraftiga och reproducerande populationer inom hela deras utbredningsområden.
- Att underlätta och skapa förutsättningar för människors möjlighet att vistas i naturen genom friluftsliv.
- Att bevara och vårda naturområden som belyser olika faser i odlingslandskapets utveckling.
- Att avsätta områden som kan fungera som referensområden för vetenskaplig grundforskning och kontroll.
- Att naturområden finns tillgängliga för undervisning på skilda nivåer.

Kort text om miljö kvalitetsmålen och att naturvårdsinsatser behövs för att klara de målen. Sedan hänvisning till avsnittet nedan om miljömålen.

1.3 Framtagande

För att skydda, bevara och stärka befintliga naturvärden måste vi veta var de finns, i vilket tillstånd de befinner sig samt hur de bäst förvaltas. God kunskap om naturmiljön är därför en förutsättning för bevarandet av den biologiska mångfalden och en långsiktig hushållning med naturresurserna.

Bakgrund

Beslut om att arbeta fram ett kommunalt naturvårdsprogram togs av kommunstyrelsen i början av 2000-talet som en följd av ambitionen att samtliga kommuner i Östergötlands län ska ta fram ett aktuellt naturvårdsprogram. Östgötastiftelsen Natur och Fritid (som sedan gick över till natur- och friluftsrådet inom Östsam) stöttade arbetet och bidrog till finansieringen. Samordning skedde genom Länsstyrelsen Östergötland som även utförde inventering och sammanställning av bland annat ekmiljöer samt hela skärgårdsområdet. Sammanställningen av naturvårdens övriga värdekärnor inklusive visst inventeringsarbete och framtagande av ett förslag till programdokument utfördes av Jens Johannesson, på uppdrag av kommunstyrelsen. Naturvårdsprogrammet fastställdes 2009. För att även fortsättningsvis ha en aktuell bild av naturen i kommunen gjordes uppdateringar och tillägg 2017–2020, då finansierat av statliga bidrag, så kallat LONA (Lokala naturvårdssatsningen). Arbetet med uppdateringen startades av dåvarande kommunekolog Beatrice Svensson Lindius och slutfördes av kommunekolog John Ringström och projektanställd Hanna Hederberg.

Ett stort arbete har varit att uppdatera och sammanställa kunskap om kommunens naturvärden. Från den ursprungliga inventeringen 1975 så har ytterligare kunskap tillkommit genom inhämtning av data från inventeringar från flera statliga institutioner som Länsstyrelsen och skogsstyrelsen samt via inventeringar genomförda i exploateringsprojekt.

Under 2007 genomfördes en naturinventering på uppdrag av kommunen ett 40-tal värdefulla områden med en areal av ca 130 ha identifierades. 2017 genomfördes ytterligare naturvårdsinventeringar och ytterligare ett 60-tal värdefulla områden kunde identifieras genom detta.

Bedömning av naturvärden

De områden/objekt som ingår i naturvårdsprogrammets objektskatalog, ”naturvårdens värdekärnor”, har bedömts efter allmänt erkända och använda kriterier (Se bland annat Naturvårdsverkets rapport 4911 ”Planera för natur”).

De flesta objekt har sin bakgrund i olika utförda inventeringar. Naturvärdet hos respektive objekt, det vill säga det som gör att de höjer sig över ”vardagslandskapet”, grundar sig bland annat på deras:

- storlek,
- kontinuitet av orördhet (vissa skogsmiljöer),
- mångformighet,
- representativitet (typiska miljöer för skärgården etcetera)
- kontinuitet av skötsel (ängs- och betesmarker)

Markerna kan även ha, eller värdet förstärkas av, skönhetsvärde eller rekreation.

Naturvärdet för respektive objekt redovisas i fyra klasser för att översiktligt belysa områdets ”tyngd”. Observera att trots klassningen har alla objekt ett naturvärde utöver det vanliga och endast tillsammans kan de (i bästa fall) utgöra ett fungerande landskap.

- Klass 1 – Område av högt naturvärde i ett nationellt perspektiv.
- Klass 2 – Område av högt naturvärde i ett regionalt perspektiv.
- Klass 3 – Område av högt naturvärde i ett kommunalt perspektiv.
- Klass 4 – Område av högt naturvärde i ett lokalt perspektiv.

Kommunen berörs även av objekt som av andra givits internationell status, till exempel Natura 2000-områden och HELCOM-området i S:t Anna (enligt Helsingforskonventionen om Östersjön, se vidare under 1.10).

1.4 Programmets status och begränsningar

Naturvårdsprogrammet syftar till att beskriva och lyfta fram kommunens naturvärden samt ligga till grund för naturvårdsinsatser som behövs för att bidra till att nå de nationella miljö kvalitetsmålen och bidra till kommunens attraktivitet som besöksmål. Programmet fastställs av kommunfullmäktige. Naturvårdsprogrammets objektskatalog utgör ett av många allmänna intressen som redovisas i kommunens översiktsplan.

I objektskatalogen förtecknas områden av särskilt värde för naturvärden som är kända genom genomförda inventeringar. Områdena är inte skyddade genom detta, men hänsyn till dess naturvärden bör tas vid avvägningar i samband med till exempel jord- och skogsbruk, fysisk planering och exploateringsprojekt.

Områdena i objektskatalogen är en blandning av till exempel nyckelbiotoper med samrådspflicht, ängs- och betesmarker som omfattas av EU:s miljö stöd och skyddade områden (genom intrångsersättning eller avtal). I en del fall ingår lite större landskap som är viktiga i ett ”landskapsperspektiv”, det vill säga för att arter och miljöer ska ha tillräcklig utbredning (lokalt eller regionalt) för att långsiktigt kunna överleva.

Det som anges under rubriken ”bibehållande av värden” eller ”åtgärdsbehov” för respektive område avser hur den som inventerat området eller sammanställt texten anser att naturvärdena bäst bevaras. Det är inte uteslutet att detta i vissa fall kan komma att omvärderas vid ny eller fördjupad kunskap om områdets karaktär. Eventuell omvärdering bör endast göras av personer med dokumenterad naturvårdskompetens med erfarenhet av naturvårdsinventeringar.

Objektskatalogen ska inte ses som en statisk och heltäckande förteckning över alla värdefulla mark- och vattenområden. Det har visat sig att trots en stor inventeringsinsats de senaste åren påträffas fortlöpande nya värdefulla områden liksom att kunskapen om hur vi värderar natur ständigt ökar. De utpekade områdena är en sammanställning av dagens kunskap, och förutom att kommande inventeringar kan tillföra fler områden kan klassningar av befintliga områden omvärderas.

De miljöer som är intressanta för kulturmiljövården och som även omfattas av naturvårdsprogrammet är kulturpräglad natur som till exempel odlingslandskap med ogödslade hagmarker, slätterängar, gamla hamlade träd och alléer.

För friluftsliv avgränsas naturvårdsprogrammet till att gälla naturens användning för rörligt friluftsliv och naturturism. Anläggningar som badplatser och elljusspår omfattas alltså inte.

Naturvården är en del av det omfattande begreppet miljövård (där även miljöskydd, produktkontroll och främjande av friluftsliv ingår). Naturvårdsprogrammet omfattar ej renodlade miljöskyddsfrågor som luftkvalitet, buller, vattenförsörjning, avfall eller allmän markanvändning. Däremot är till exempel utsläppen av försurande ämnen, nedfall av kväve och tungmetaller samt övergödning av havsmiljön ett hot mot många livsmiljöer för växter och djur som tas upp i naturvårdsprogrammet. En framgångsrik naturvård förutsätter att övriga miljöproblem också åtgärdas.

1.5 Vardagslandskapet och landskapsekologi

Förutom att alla värdekärnor som med stor sannolikhet inte ännu upptäckts så finns även betydande värden i landskapet runt omkring, det som kan benämnas "vardagslandskapet". Det landskap som människan dagligen lever och verkar i, där jord- och skogsbruk och andra näringar bedrivs och där olika samhällsfunktioner som vägar, tätorter, distributionsnät med mera ingår.

Vardagslandskapet utgör utan tvivel basen för att kunna bevara en rik mångfald av arter och värdefulla natur- och kulturmiljöer. I detta sammanhang kan landskapet betraktas som en pyramid med vardagslandskapet som bas följt av områden med högre natur- och kulturmiljövården och i toppen de särskilt värdefulla områdena. För att långsiktigt kunna bevara natur- och kulturmiljövårdena, biologisk mångfald, geologiska värden, rekreationsvärden med mera har det alltmer framträtt som nödvändigt att inte bara behandla särskilt värdefulla områden och objekt utan att ta ett helhetsgrepp på landskapet. Här måste ett "landskapsekologiskt synsätt" användas vilket också har börjat ske under senare tid.



Vardagslandskapet. En strövvänlig skog i Rosenlundshagen alldeles intill tätorten. 2008-04-08.

Ekologisk landskapsplanering är ett arbetsfält inom ekologin som växt fram under de senaste decennierna som ett svar på behovet att förstå naturens dynamik på landskapsnivå. Grundsynen i naturvårdspolitikerna är att naturvården ska omfatta hela landskapet. Till exempel endast områdesskydd kommer inte att räcka för att miljö kvalitetsmålen som rör naturvården ska kunna uppnås. Forskningen inom det nya arbetsfältet har ofta fokuserat på konkreta och tillämpade frågeställningar av typen hur stor areal och hur tätt mellan ytorna av en viss biotop behöver olika arter för sin långsiktiga överlevnad? Hur mycket fragmentering tål olika ekosystem?

Landskapsplaneringen har framför allt prövats i skogsbruket och vid skötselplanering av skyddad natur och tätortsnatur, samma principer gäller även i till exempel odlingslandskapet. Generellt finns det dock fortfarande stora brister i kunskapen om olika arters biologi och dynamiken i ekosystemen. Trots detta kan slutsatser dras om framtida skötselriktningar genom att analysera brister av olika arters livsmiljöer, såsom sumpskogar, död ved eller gamla ädellövträd.

Det är viktigt att kommunens naturvårdsansvariga följer forskningen så att kommunen som en aktör inom naturvården kan verka för att ekologisk landskapsplanering tillämpas vid fysisk planering och i de areella näringarna. En naturdatabas och användning av GIS (geografiskt informationssystem) är viktiga redskap i kommunens bidrag till arbetet med ekologisk landskapsplanering.

1.6 Biologisk mångfald och motiv för naturvårdsarbetet

I Sverige är de areella näringarna som fiske, jord- och skogsbruk beroende av en god miljö och av fungerande ekosystem som kan nyttjas hållbart över tiden. Biologisk mångfald har en grundläggande betydelse i ett fungerande landskap.

Biologisk mångfald är sedan flera år ett av de övergripande målen för hela miljöpolitiken. Med biologisk mångfald menas variationen bland levande organismer i alla miljöer, på land, i sötvatten och i hav, samt de ekologiska relationer och processer som organismerna ingår i.

Den biologiska mångfalden omfattar tre nivåer.

- Den genetiska variationen, det vill säga skillnader i arvsanlagen mellan och inom arter.
- Artrikedomen, antalet arter och individer inom ett område.
- Variationen inom och mellan ekosystem och biotoper, det vill säga hela livsmiljöer.

Av detta följer att biologisk mångfald är ett vidare begrepp än enbart artrikedomen. Artrikedomen är bara ett av flera mått på mångfald. Det handlar snarare om ett helhetsgrepp på den levande miljön.

Nedan följer motiv för naturvårdsarbetet så som det formulerats i Regeringens skrivelse 2001/02:173 - En samlad naturvårdspolitik.

Motiven för naturvård kan formuleras och grupperas på olika sätt. Det handlar om ett brett spektrum av olika motiv; från etiska och estetiska till ekonomiska. Ytterst kopplar motiven för naturvård till arbetet mot en långsiktigt hållbar utveckling. Det bör även noteras att olika individer givetvis ser på naturen på olika sätt; natur och naturvård kan helt enkelt betyda olika saker för olika människor och grupper. Vad som betraktas som värdefullt är till stor del beroende av ett kulturellt sammanhang. Även i framtiden kommer det att ske förskjutningar i värderingarna av vad som betraktas som värdefullt.

Etisk-moraliska motiv:

- Naturen har ett inneboende värde, oavsett om den är lönsam för oss eller inte. Detta läggs också fast i inledningen av konventionen om biologisk mångfald (CBD). Mot bakgrund av att naturen själv inte har någon förmåga att föra sin talan bör det närmast ses som en etisk plikt att bevara variationsrikedomen och skönheten i vår natur. Det finns också en etisk dimension i frågan om internationell solidaritet med andra länder som, med betydligt knappare resurser än våra, försöker bevara sin biologiska mångfald och etablera ett långsiktigt hållbart nyttjande.

Välfärdsmotiv:

- Hos de flesta människor finns ett starkt behov av naturupplevelser. Naturen ger kraft och tillfälle för återhämtning, många människor upplever sig vara en del av ett större sammanhang. Människan uppskattar helt enkelt naturen för att den upplevs som vacker. Möjligheten till dessa upplevelser kan uppfattas som en del av vår välfärd, en god livsmiljö för såväl människor som djur och växter. Många människor ser det som värdefullt att det finns till exempel urskogar, ängar och livskraftiga bestånd av olika arter bevarade, trots att de kanske aldrig får möjlighet att uppleva dessa. Bara vetskapen om att detta bevaras och förs vidare till kommande generationer utgör ett värde.

Estetiskt motiv:

- Natur- och kulturlandskapet är och har varit, allt sedan de första civilisationerna, en ousinlig källa till skönhet, inspiration, upptäckarglädje och vila. "Naturen" och som vi omformat den genom det vi ofta kallar "kulturen" är vår livsmiljö, vårt habitat. Givetvis är detta ett motiv som är mer eller mindre subjektivt och personligt. Vi upplever naturen på olika sätt. Natur-och kulturlandskapet är en del av vårt historiska och estetiska arv.

Ekonomiska motiv och säkerhetsmotiv:

- I grunden handlar det om att upprätthålla fungerande ekosystem som kan nyttjas hållbart och försörja oss med såväl varor som tjänster samt att vidmakthålla ekosystemens förmåga att möta förändring. Ytterst utgör den samlade biologiska mångfalden grunden för världens livsmedelsförsörjning, inte minst när det gäller säkerheten i denna. Vi hämtar olika resurser från ekosystemen, vi nyttjar de genetiska resurserna på olika sätt exempelvis för läkemedel.

Slutligen tillhandahåller naturen genom sin variationsrikedom idéer och inspiration för forskning och utveckling inom olika fält. Över hela världen pågår forskningsprojekt, inte minst på de tekniska högskolorna och universiteten, inom det område som kallas biomimetik, att härma naturen. Vår vardag är faktiskt full av uppfinningar som har hämtat "lösningarna" från naturen.

I och med ratificeringen av konventionen om biologisk mångfald har Sverige, liksom andra parter till konventionen, erkänt de många olika slags värdena hos biologisk mångfald och dess beståndsdelar; ekologiska, genetiska, sociala, ekonomiska, vetenskapliga, utbildningsmässiga, kulturella, rekreativa och estetiska.

1.7 Rödlistade arter

Sedan år 2000 använder Sverige ett internationellt system för rödlistning av arter fastställt av Internationella naturvårdsunionen (IUCN). En rödlista är en förteckning över arter som enligt specifika kriterier bedöms löpa risk att försvinna från det område som listan avser, till exempel ett land. Arterna placeras i olika kategorier som speglar risken att arten försvinner mot bakgrund av bland annat känd utbredning, populationsstorlek och känd eller förmodad framtida populationsminskning. I Sverige tas rödlistan fram av ArtDatabanken och fastställs av Naturvårdsverket.

Rödlistekategorier som används i den svenska rödlistan:

- Försvunnen RE (Regionally extinct) Art som av allt att döma har försvunnit från landet (kan fortfarande finnas kvar i något annat land).
- Akut hotad CR (Critically endangered) Art som löper extremt stor risk att dö ut i landet inom en mycket nära framtid.
- Starkt hotad EN (Endangered) Art som inte uppfyller kriterierna för akut hotad, som ändå löper mycket stor risk att dö ut i landet inom en nära framtid.
- Sårbar VU (Vulnerable) Art som inte uppfyller kriterierna för vare sig akut hotad eller starkt hotad som ändå löper stor risk att dö ut i landet i ett medellångt tidsperspektiv.
- Missgynnad NT (Near threatened) Art med lägre risk att dö ut i ett medellångt tidsperspektiv, som ändå är nära att uppfylla kriterierna för sårbar.
- Kunskapsbrist DD (Data deficient) Art som troligen är nationellt hotad och löper risk att dö ut (eller redan är utdöd) där nuvarande kunskaper är otillräckliga för att kunna göra en bedömning.

I EU:s habitatdirektiv och fågeldirektiv finns listor på arter som är hotade eller skyddsvärda ur ett europeiskt perspektiv. Arterna bildar ett viktigt fundament för Natura 2000, det vill säga det nätverk av skyddade, värdefulla naturområden som håller på att tas fram inom EU. Många av de arter som förekommer i Sverige och finns upptagna på direktivens listor är också rödlistade i Sverige, det finns också exempel på motsatsen. Exempel på det senare är storlom, brun kärnhök, fiskgjuse, tjäder och stensimpa.

En del spektakulära rödlistade arter, till exempel trumgräshoppan i betesmarker eller läderbaggen i grova ihåliga ekar, kan vara en tillgång för att öka intresset och förståelsen för biologisk mångfald. Dessa kan lyftas fram och utgöra tema vid guidningar etcetera.

1.8 Invasiva arter

Invasiva främmande arter är arter som människan avsiktligt eller oavsiktligt har flyttat till ett nytt område där de snabbt sprider sig och orsakar skada. Invasiva främmande växter och djur är ett stort hot mot biologisk mångfald. Myndigheter, kommuner och privata aktörer har alla ett ansvar för att begränsa invasiva främmande arter i Sverige. Enligt den svenska förordningen som trädde i kraft den 1 januari 2019 ansvarar länsstyrelsen för utrotningsåtgärder mot alla EU-listade arter förutom de som redan har stor spridning i landet.

Kommunerna har en viktig roll i arbetet med att förhindra och bekämpa invasiva främmande arter. Kommunen är också ofta fastighetsägare och är i den rollen ansvarig för att bekämpa invasiva främmande växter som finns på den kommunala marken. Detta följer av förbudet i EU-förordningen mot att avsiktligt tillåta invasiva främmande arter att reproducera sig, växa eller odlas. Har kommunen kännedom om att en invasiv främmande art på EU-förteckningen växer på den kommunala marken är kommunen alltså skyldig att bekämpa arten. Samma skyldighet gäller för den som genom t.ex. en nyttjanderätt förfogar över en fastighet. Skulle kommunen vara förvaltare, t.ex. av privatägd mark i ett kommunalt reservat, har kommunen alltså en skyldighet att bekämpa de EU-listade invasiva främmande växtarter inom reservatet som kommunen har kännedom om.

1.9 Riksintressen

Områden av riksintressen för naturvården ska representera huvuddragen i den svenska naturen och utgöra de mest värdefulla områdena i ett nationellt perspektiv. Enligt miljöbalkens bestämmelser ska dessa områden skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada naturmiljön. Vilka områden som är riksintressen för naturvården beslutas av Naturvårdsverket.

Den senaste revisionen gjordes i slutet av 1990-talet och beslutades 2000-02-09. Då tillkom många nya riksintressen i länet som helhet, för Söderköpings del innebar det inga förändringar. Det är viktigt att notera att alla Natura 2000-områden sedan 2001 också är av riksintresse. Natura 2000 redovisas ej i nedanstående kartor. Se vidare under punkten 1.10.



Översikt riksintressen. © Bakgrundskartor Lantmäteriet, dnr 106-2004/188

1.10 Natura 2000

Medlemsländerna inom Europeiska Unionen, EU, bygger för närvarande upp ett nätverk av värdefulla naturområden som är av särskilt intresse från naturvårdssynpunkt. Nätverket kallas Natura 2000. Syftet är att

värna om naturtyper och livsmiljöer (habitat) för de arter som EU-länderna har kommit överens om är av gemensamt intresse. I nätverkets områden ska bevarandevärda arter och naturtyper bevaras för framtiden.

Sverige måste, liksom övriga medlemsländer, se till att nödvändiga bevarandeåtgärder vidtas i områdena så att de naturtyper och arter som finns i områdena upprätthålls i ”gynnsam bevarandestatus”. Detta innebär lite förenklat att ”ängen ska förbli äng”, ”natureskogen ska fortsätta att vara naturskog” och att arterna ska fortleva i livskraftiga bestånd. De svenska områden som förtecknats inom ramen för Natura 2000 är sedan 2001 också av riksintresse.

Totalt har 19 områden om totalt 11 857 ha i Söderköpings kommun av Sveriges regering förklarats ha särskilda skyddsområden enligt EU:s fågeldirektiv och ingår i EU:s nätverk av naturområden, Natura 2000.

1.11 BSPA-området Missjö-S:t Anna

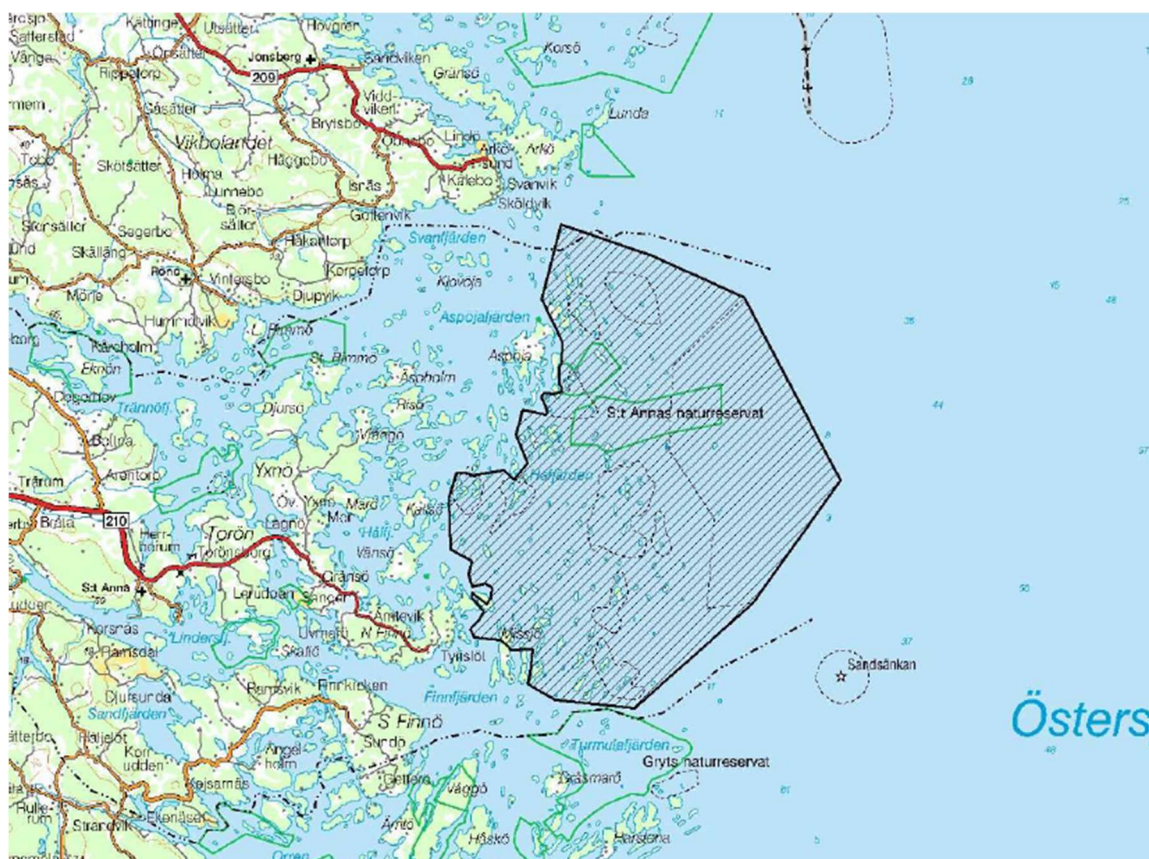
Helsingforskonventionen från 1992 var den första överenskommelsen över marint naturskydd som täcker hela Östersjön i sin artikel 15. De mest hotade miljöerna och arterna är beroende av lagligt skydd och 1995 utsågs därför 62 BSPA-områden (Baltic Sea Protected Area). I nuläget har 176 BSPA-områden utsetts.

Ett BSPA-område ska ha ett långsiktigt skydd eller innehåller en eller fler värdekärnor som är långsiktigt skyddade med en förvaltningsplan för hela området.

Inom BSPA-området Missjö-S:t Anna finns två naturreservat där fastigheterna ägs av staten genom Naturvårdsverket. Dessa ligger sedan tidigare i planeringen för att få förstärkt skydd som ”marina reservat”. I övrigt finns ett flertal fågelskyddsområden och ett sälskyddsområde. Samtliga dessa skyddade områden är utpekade som Natura 2000-objekt där arbetet med basinventering och bevarandeplaner pågår. Området är allmänt sett mycket oexploaterat och med relativt få fastigheter. Området är mycket intressant för det rörliga friluftslivet och ligger inom riksintresse för naturvärden och friluftslivet. Området har mycket stor andel grunda områden och hyser höga naturvärden både på land och i vatten. Det brukande nyttjande som pågår är fiske, jakt, turism-friluftsliv, båtliv-sjötrafik, visst sommarboende, betesdrift på en del öar.

En samverkansplan för marin förvaltning av Missjö-S:t Anna BSPA-område gavs ut 2011. Samverkansplanen innehåller nulägesbeskrivningar av natur, kultur, miljötillstånd, nyttjande och hotbild samt föreslår mål och åtgärder samt rollfördelning för en hållbar utveckling.

Samverkansplanen är utgiven av Länsstyrelsen. Projektet drevs i samverkan med uppdragsgivaren Naturvårdsverket och andra myndigheter och lokala aktörer. Söderköpings kommun har här en given och viktig roll.



Karta över BSPA-området Missjö-S:t Anna. © Bakgrundskartor Lantmäteriet, dnr 106-2004/188

1.12 Övriga skyddade områden

Naturreservat

I Söderköpings kommun finns följande naturreservat, av vilka drygt hälften ingår i Natura 2000:

Namn	Areal
Alnholm	0,3 ha
Dyhult	20 ha
Eknön	734 ha
Herrborum	122 ha
Hälla	98 ha
Käringbergen	30 ha
Listorp	24 ha
Missjö	1834 ha
Nedre Lagnö	34 ha
Ramshults tallskogar	25 ha
Ramunderberget	171 ha
S:t Anna	7367 ha
Stora Rimmö	402 ha
Svartdalen	42 ha
Svensmarö	309 ha
Södra Finnöskogen	31 ha
Uggelholmarna	51 ha
Uggelö	384 ha
Uvmarö skärgårdsskog	56 ha
Vänsö	57 ha

Naturminnen

Det finns 6 st naturminnen i Söderköpings kommun, de flesta utgör gamla och grova träd, här ingår även ett av de backsippebestånd som finns i Söderköpings tätort:

Nr	Namn
Nr 05 04 042	En tall. Herrborum. Beslut 1946-12-31
Nr 05 04 043	En tall. Herrborum. Beslut 1946-12-31
Nr 05 04 044	En gran. Herrborum. Beslut 1946-12-31
Nr 05 04 062	En tall. Mogata. Beslut 1950-01-23
Nr 05 04 074	En ek. Östra Ryd. Beslut 1957-11-06
Nr 05 04 101	Ett bestånd av backsippor jämte markområde. Skönberga. Beslut 1981-01-20

Biotopskyddsområden

Generellt biotopskydd gäller för alléer, källor med omgivande våtmark i jordbruksmark, odlingsrösen i jordbruksmark, pilevallar, småvatten och våtmarker i jordbruksmark, stenmurar i jordbruksmark samt åkerholmar.

Utöver det generella biotopskyddet har Skogsstyrelsen hittills beslutat om 22 biotopskyddsområden i skogsmark. Några biotopskydd inrättade av Länsstyrelsen finns ännu inte i kommunen.

Strandskydd

Länsstyrelsens beslut 2015-01-12 (511-4785-14-0582) förordar, med stöd av 7 kap 14 § miljöbalken, om utvidgat strandskydd vid vissa större sjöar samt kust- och skärgården. I huvudsak är det utvidgade strandskyddet 150 m på land. I några områden i skärgården med höga värden för natur- och friluftsliv är det upp till 300 m.

Strandskyddsområdet mäts från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd och gäller vid:

- havet inklusive Sandfjärden,
- sjön Asplången

Generellt sträcker sig det utvidgade strandskyddet i skärgården 300 m ut i vattnet, förutom i några undantagsfall där det är 150 m.

Länsstyrelsens beslut 1999-07-01: Strandskydd råder inom land- och vattenområdet intill 100 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd vid:

- insjöar som finns angivna med strandkontur på topografiska kartan över Sverige (skala 1:50 000),
- vattendrag eller delar därav av sådan bredd att båda strandlinjerna särskilt markerats på topografiska kartan,
- Göta kanal

Myrskyddsplan

I den nationella myrskyddsplanen ingår Vagnsmossen på gränsen till Norrköpings kommun. Sveriges riksdag har fastställt miljö kvalitetsmålet Myllrande våtmarker, vilket innebär att våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden. Enligt delmål 2 till miljö kvalitetsmålet ska samtliga våtmarksområden i myrskyddsplanen ha ett långsiktigt skydd. Vagnsmossen ingår i det europeiska nätverket Natura 2000. Annars är området för närvarande oskyddat och bör ges ett tydligare långsiktigt skydd.

Naturvårdsavtal

Naturvårdsavtal är ett civilrättsligt avtal mellan staten/kommunen och markägaren i syfte att bevara och utveckla ett områdes naturvärden. Det gäller ofta mark som kräver naturvårdsanpassad skötsel. Tidigare har det främst använts av Skogsstyrelsen och då för skogsmark. Dessa löper vanligen på 50 år och täcker en del av

inkomstbortfallet från skogsbruket. I dagsläget finns 30 naturvårdsavtal inom Söderköpings kommun, nästan alla upprättade av Skogsstyrelsen förutom ett som är upprättat genom Naturvårdsverket.

Numera kan även länsstyrelserna och kommunerna teckna naturvårdsavtal för naturvärden i ett område. Naturvårdsverket har tagit fram en vägledning för länsstyrelsernas arbete med naturvårdsavtal. De ska ses som ett komplement till andra skyddsinstrument. Naturvårdsverkets grundsyn är att det ska vara en stor flexibilitet i användningen. Flexibiliteten gäller bland annat vilka områden som avtalet tecknas för, avtalets innehåll och avtalstidens längd.

Några exempel där naturvårdsavtal kan användas är:

- Områden med åtgärdsprogram för hotade arter.
- I odlingslandskapet för att bevara områden där träd hamlas, trädbevuxna betesmarker, enstaka eller grupper av skyddsvärda träd.
- I Natura 2000-område där det finns risk för annan markanvändning.
- För att skydda randmiljöer mellan skog- och jordbruk.
- För att skapa skyddszoner vid vattendrag, sjöar och våtmarker.

Naturvårdsavtal ska inte tecknas och ersättning inte betalas ut för sådant som är lagstadgade krav (generellt biotopskydd, strandskydd, etcetera), omfattas av hänsynsregler eller är tillståndspliktigt (se kap. 4 ”Naturvärden i lagstiftningen”).

Frivilliga avsättningar

Skogsnäringsen i Sverige har beslutat att undanta 500 000 hektar skogsmark från produktionen utan ekonomisk ersättning från stat eller kommun. De frivilliga avsättningarna räknas in i riksdagsbeslutet om hur mycket mark som ska skyddas till år 2010. De är en förutsättning för att miljö kvalitetsmålet ”Levande skogar” ska kunna nås.

Stöd till skötsel av kulturmark

Hagmarker och slätterängar hör till Sveriges mest artrika landskapstyper. Det moderna jordbruket har rationaliserat bort många sådana marker. EU:s jordbruksprogram betalar ut stöd i form av miljöersättning till de brukare som genom avtal förbinder sig att sköta marken genom bete eller slätter så att natur- och kulturvärden bevaras.

2. Hållbarhets- och miljömål

För att uppnå ett hållbart samhälle har sjutton globala hållbarhetsmål tagits fram. Genom miljömålen får myndigheter, företag och enskilda större möjligheter till aktiva insatser för att nå de sexton miljö kvalitetsmålen. Ansvaret för miljöarbetet flyttas ut i samhället på ett helt annat sätt än tidigare.

FN:s medlemsstater har gemensamt tagit fram 17 globala hållbarhetsmål. Dessa täcker såväl sociala och ekonomiska som miljö och naturinriktade mål. Detta är något som länsstyrelsen arbetar aktivt med och där kommunerna har en viktig roll för att nå upp till målen.

Riksdagen har fastställt 16 nationella miljö kvalitetsmål för att nå en hållbar utveckling och kunna lämna över ett samhälle till nästa generation där de stora miljöproblemen är lösta. Målen är allmänt formulerade och har för att kunna omsättas i praktiken preciserats, även på regional nivå. Regionala miljömål har tagits fram av länsstyrelsen genom ett brett förankringsarbete där bland annat kommunerna varit en viktig part.

Vidare utformas mål av de myndigheter som verkar inom olika samhällssektorer, till exempel transportsektorn, jordbruket eller industrin. Baserat på de nationella och regionala miljömålen kan kommuner besluta om kommunala miljömål.

2.1 Globala hållbarhetsmål

Agenda 2030 och dess 17 globala mål för hållbar utveckling är en detaljerad agenda som antogs av FN:s alla medlemsstater i september 2015. Agendan och målen ska vara vägledande för såväl FN som världens länder, i

syfte att tillsammans uppnå en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar utveckling. De hållbarhetsmål som naturvårdsprogrammet berörs av är markerade med fet stil:

- Ingen fattigdom
- Ingen hunger
- Hälsa och välbefinnande
- God utbildning för alla
- Jämställdhet
- **Rent vatten och sanitet**
- Hållbar energi för alla
- Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
- Hållbar industri, innovationer och infrastruktur
- Minskad ojämlikhet
- **Hållbara städer och samhällen**
- **Hållbar konsumtion och produktion**
- **Bekämpa klimatförändringarna**
- **Hav och marina resurser**
- **Ekosystem och biologisk mångfald**
- Fredliga och inkluderande samhällen
- Genomförande och globalt partnerskap

2.2 Nationella miljömål

I april 1999 antog riksdagen de 15 nationella miljö kvalitetsmålen som senare kompletterats med ett 16:e (Ett rikt växt- och djurliv). De miljömål som naturvårdsprogrammet berörs av är markerade med fet stil:

- Begränsad klimatpåverkan
- Frisk luft
- Bara naturlig försurning
- Giftfri miljö
- Skyddande ozonskikt
- Säker strålmiljö
- **Ingen övergödning**
- **Levande sjöar och vattendrag**
- Grundvatten av god kvalitet
- **Hav i balans, levande kust och skärgård**
- **Myllrande våtmarker**
- **Levande skogar**
- **Ett rikt odlingslandskap**
- Storslagen fjällmiljö
- **God bebyggd miljö**
- **Ett rikt växt- och djurliv**



Sandfjärden. En del av kommunens havsmiljö.

Målen beskriver de egenskaper som vår natur- och kulturmiljö måste ha för att samhällsutvecklingen ska vara ekologiskt hållbar. Det övergripande målet för miljöarbetet är att vi till nästa generation ska lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Det innebär att påverkan på miljön ska ha reducerats till nivåer som är långsiktigt hållbara. I regeringens proposition Svenska miljömål (2000/01:130) presenteras delmål för hur miljö kvalitetsmålen ska nås. I naturvårdsverkets senaste utvärdering (2019) av måluppfyllelsen av miljö kvalitetsmålen gjordes bedömningen att man inte kommer nå 14 av de 16 målen.

Naturvårdsprogrammet berörs framför allt av 8 av de 16 nationella miljömålen tillsammans med utdrag ur de regionala miljömålen (Länsstyrelsens rapport 2008:10). Nedan redovisas dessa med beskrivningar och hänvisning till åtgärdsprogrammet.

- **Ingen övergödning**

Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

Östergötland: Ytterskärgården påverkas till stor del av övergödningen i öppna Östersjön medan innerskärgården främst påverkas av utsläpp från länet. Även om utvecklingen med successivt minskande utsläpp är positiv så är återhämtningstiden i de naturliga systemen lång. I kustvattnen har en förbättring kunnat ses det senaste årtiondet medan förekomsten av kraftiga algbloomningar ute i Östersjön fortsätter.

Se under punkt 3.5 "Naturvård i det övriga landskapet" i åtgärdsprogrammet.

- **Levande sjöar och vattendrag**

Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

Östergötland: Arbetet med skydd av sjöar och vattendrag har stärkts under senare år. Arbetet i de nyinrättade Vattenmyndigheterna väntas på sikt leda till ökade insatser även lokalt i form av ökad kunskap, ett utökat samarbete och praktiska åtgärder. Jord- och skogsbrukets uttalade ambitioner om hänsyn till vattenmiljöerna behöver förverkligas och en bättre hänsyn inom fysisk planering behövs.

Se under punkt 3.5 "Naturvård i det övriga landskapet" i åtgärdsprogrammet.

- **Hav i balans, levande kust och skärgård**

Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Östergötland: Mer kunskap och fler insatser krävs för att vi ska närma oss målen. Övergödning, miljögifter och påverkan från storskaligt fiske är de största miljöproblemen kopplat till vattenmiljön. Det pågår många insatser för att förbättra tillståndet i kustvattnen för att kunskapen om vilka arter som lever här och vilka som är hotade är bristfällig. Arbetet med skydd av även de marina miljöerna pågår. (Se även ovan under "Ingen övergödning").

I de regionala miljömålen pekas det även på behovet av fler fördjupade översiktsplaner för skärgården samt en långsiktig plan för fiskevård accepterad av alla aktörer. Ökade anspråk på kustnära boende behöver anpassas och planeras så att det sker på ett hållbart sätt ur natur- och friluftssynpunkt. En ständigt levande fråga är även de aktiva lantbrukarna i skärgården som är en förutsättning för beteshävd i hagar och skogar. Aktiva åtgärder där samhället och brukarna samarbetar är viktiga för att behålla ett rikt kust- och skärgårdslandskap.

Se under punkt 3.5 "Naturvård i det övriga landskapet", 3.6 "Information och utbildning" samt 3.7 "Kunskapsinsamling" i åtgärdsprogrammet.

- **Myllrande våtmarker**

Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

Östergötland: För att nå målen krävs fler insatser för att bibehålla våtmarkerna och deras vattenhushållande funktion i landskapet. Det finns stora arealer våtmarker i länet, främst knutna till skogsbygderna i norr och söder. Vagnsmossen på gränsen till Norrköpings kommun ingår i den nationella myrskyddsplanen.

I kusttrakten har dikning och uppodling utarmat våtmarkerna och påverkat landskapets vattenhållande förmåga och sannolikt även näringsläckage. Fler våtmarker behöver anläggas och restaureras i kusttrakten för att fylla flera viktiga syften: biologisk mångfald, vattenhushållning, minskad risk för översvämningar nedströms samt minskat näringsläckage.

Se under punkt 3.5 "Naturvård i det övriga landskapet" i åtgärdsprogrammet.

- **Levande skogar**

Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Östergötland: Ett antal delmål har gynnsam utveckling enligt uppföljningen av de regionala miljömålen. Det gäller målen om att öka mängden död ved i landskapet, öka arealen äldre lövrik skog samt mer lövträd på friska och fuktiga marker.

Det är mer ovisst om samhället tillsammans med skogsnäringen lyckas skydda den mängd skog som anses krävas för att bibehålla den biologiska mångfalden (naturreservat, avtal och frivilliga avsättningar).

Med nuvarande takt (beräknat innan anslagen sänkts inför 2009) skulle delmålet ”långsiktigt skydd av skogsmark” nås tidigast 2017 för Östergötland.

Den nuvarande inriktningen av skogsbruket utgår från en hög avverkningstakt som balanseras av generell hänsyn där en liten del av avverkningsvolymen lämnas kvar och att en del arealer skyddas långsiktigt med naturreservat, avtal och frivilliga avsättningar.

Se under punkt 3.5 ”Naturvård i det övriga landskapet” i åtgärdsprogrammet.

- **Ett rikt odlingslandskap**

Odlingslandskapet och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Östergötland: Odlingslandskapet är ett av de fält där samhället satsar stora resurser i form av miljöstöd för såväl uthålligt brukande som för hävd av betesmarker. Här har utvecklingen sett positiv ut efter att EU:s miljöstöd infördes 1995 men trenden är osäker. Liksom tidigare är det svårt att hålla värdefulla betesmarker i skogsbygd (och skärgård) i god hävd. Målet om 150 ha välhävdad äng kan eventuellt nås tack vare att en del artrika marker lämpar sig väl för maskinell slätter.

Se under punkt 3.4 ”Tätortsnära natur, friluftsliv och turism” samt 3.5 ”Naturvård i det övriga landskapet” i åtgärdsprogrammet.

- **God bebyggd miljö**

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Östergötland: Att förbättra förutsättningarna för ett aktivt och upplevelserikt friluftsliv i anslutning till tätorterna är viktigt för människors hälsa. Här är det viktigt att länets tätortsnära natur- och friluftsområden ses som en resurs.

Här ligger Söderköpings kommun väl till med arbetet kring Ramunderberget. Inom det här miljömålet finns ytterligare vinster att göra och ytterligare områden kring tätorten som förtjänar att lyftas fram!

Se under punkt 3.2 ”Fysisk planering och exploatering” i åtgärdsprogrammet.

- **Ett rikt växt- och djurliv**

Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Östergötland: Det pågår arbete för att hejda förlusten av biologisk mångfald genom riktade insatser för hotade arter och livsmiljöer. Såväl skogens arter som odlingslandskapets arter har drabbats hårt av ändrade brukningsformer. Ett av de regionala målen är att bevara ekmiljöernas växt- och djurliv. Söderköpings kommun innehåller några av länets mest värdefulla eklandskap. I detta sammanhang är det kommunala perspektivet värdefullt med lokal kunskap och förankring samt att kommunen kan bidra med kunskap om arter och deras miljöer.

Se under punkt 3.5 ”Naturvård i det övriga landskapet” samt 3.6 ”Kunskapsinsamling” i åtgärdsprogrammet.

3. Åtgärdsprogram

Åtgärdsprogrammet är utgångspunkten för kommunens fortsatta naturvårdsarbete inom den rådighet som kommunen har. Det anger huvudinriktningen och redovisar kommunens ambitioner de närmaste åren.

För att nå naturvårdsprogrammets ambitioner räcker det inte med kommunens egna insatser. För såväl kort- som långsiktiga strävanden krävs att många aktörer arbetar åt samma håll. Det gäller inte minst att stimulera och stötta det intresse, den förståelse och det ansvar som finns hos enskilda markägare, arrendatorer och skogsbolag. Samarbete bör även ske med länsstyrelsen, skogsstyrelsen, grannkommunerna och ideella föreningar. Allmänheten är också en viktig grupp och där har bland annat skolorna en viktig roll för att på sikt öka förståelsen och insikten kring naturen och naturvärden.

3.1 Övergripande åtgärder

Ansvar för naturvårdsfrågorna ligger på samhällsbyggnadsnämnden men berör många av kommunens verksamheter. Exempel på detta är fysisk planering, vägbyggnad, skogs- och parkskötsel, friluftsliv och turism samt undervisning. Kunskap om naturvård behövs vid all verksamhet som kan påverka naturmiljön.

Naturvårdsarbetet i kommunen samordnas av samhällsbyggnadsförvaltningen. Serviceförvaltningen utför visst praktiskt naturvårdsarbete. Barn- och utbildningsnämnden har ett viktigt uppdrag att i sin verksamhet lyfta och nyttja kommunens naturvärden.

Ansvarsfördelning:

Samhällsbyggnadsnämnden	<p>Samhällsbyggnadsnämnden prövar frågor om dispens från strandskyddsbestämmelserna enligt miljöbalken 7 kap 18 §.</p> <p>Nämnden svarar på uppdrag av kommunstyrelsen genom att upprätta förslag till detaljplaner och områdesbestämmelser. Nämnden har också delegation att på eget initiativ upprätta och anta detaljplaner som följer syftet i översiktsplan eller områdesbestämmelser, förhandsbesked samt ändring av detaljplaner.</p> <p>Om det under planprocessen framkommer synpunkter av allmänt intresse om planförslaget kommer detaljplanen att prövas som ett utökat förfarande. Vid antagandet kommer sådana planer att fatta beslut om antagande hos kommunfullmäktige. Vidare prövas detaljplaner med strandskydd samt med MKB som utökat förfarande och beslut om antagande fattas av kommunstyrelsen och kommunfullmäktige.</p> <p>Samhällsbyggnadsnämnden är tillsynsmyndighet i frågor som rör nedskräpning.</p>
Servicenämnden	<p>Under servicenämnden lyder turism- och informationsfrågor. Servicenämnden ska följa utvecklingen i de frågor som gäller kultur-, fritids- och turistverksamheterna i kommunen.</p>

	<p>Servicenämnden ansvarar för förvaltning och skötsel av kommunens fastigheter inklusive mark- och skogsfastigheter samt löpande skötsel av parker.</p>
<p>Barn- och utbildningsnämnden</p>	<p>Nämnden fullgör kommunens uppgifter inom det offentliga skolväsendet för barn, ungdom och vuxna. I läroplanerna framhålls bland annat miljö- och naturresursfrågorna.</p>

Åtgärder: Markerade åtgärder* är åtgärder från naturvårdsprogrammet 2008

Mål:	Åtgärder:	Förslag på ansvarig:	Tidsperiod:
<p>Naturvårdens intressen ska beaktas i all kommunal verksamhet där värdefull natur berörs. Det ska finnas naturvårdskompetens i kommunens organisation.</p>	<p>Kommunens naturvårdsprogram ska beaktas i berörda nämnders uppdragsplaner</p>	<p>Samhällsbyggnadsnämnden.</p>	<p>Löpande</p>
<p>Intäkter från naturvård utnyttjas till naturvårdsinsatser</p>	<p>Genererat överskott från inkomster av åtgärder inom de kommunala naturreservaten ska tillföras budgeten för naturvårdens verksamhet*.</p>	<p>Kommunstyrelsen.</p>	<p>Löpande</p>
<p>Kommunens naturvårdskompetens utnyttjas</p>	<p>Sök samråd med kommunens naturvårdskompetens vid all kommunal verksamhet där områden med höga naturvärden kan påverkas*.</p>	<p>Alla nämnder/förvaltningar.</p>	<p>Löpande</p>
<p>Utpekade höga naturvärden inom kommunal verksamhet är kända och tas hänsyn till</p>	<p>Utred vilka verksamheter som är berörda av höga naturvärden och har behov av samråd med naturvårdskompetens.</p>	<p>Samhällsbyggnadsnämnden.</p>	<p>2022-2023</p>
<p>Kommunen förvaltar sina naturreservat och naturminnen</p>	<p>Förvaltning sker enligt fastställda skötselplaner för Ramunderberget samt Nedre Lagnö. För naturminnen och övrig tätortsnära naturmark ses</p>	<p>Samhällsbyggnadsnämnden genom kommunens naturvårdskompetens i samråd med kommunens skogsförvaltare.</p>	<p>Löpande</p>

	skötseln över och planer tas fram vid behov.		
	Skötselåtgärder för naturminnet i Skönberga genomförs. Skötselplanen uppdateras för att säkra att naturvärdena bevaras.	Samhällsbyggnadsnämnden genom kommunens naturvårdskompetens.	2022-2024
Kommunens naturvärden ska utvecklas tillsammans med näringslivet.	Kommunens natur- och besöksvärden tas med i kommunens samarbete med näringslivet	Berörda nämnder med hjälp av kommunens naturvårdskompetens	Löpande
Kommunen ska i sitt arbete följa rådande lagstiftning och forskning angående invasiva arter.	Kommunens naturvårdskompetens rådfrågas inför åtgärder på platser där invasiva arter förekommer.	Samhällsbyggnadsnämnden	Löpande.
	Kommunen samlar in information angående invasiva främmande arter på egen mark.	Samhällsbyggnadsnämnden	Löpande.

3.2 Fysisk planering och exploatering

Med ett bra kunskapsunderlag kan kommunen eller exploitören undvika intrång i naturvårdens och friluftslivets intressen, bibehålla eller stärka naturens kvalitéer och förädla till exempel bostads- eller industriområden.

Naturvårdsprogrammet är ett viktigt underlag i kommunens översiktsplan. Programmet ger en betydligt mer heltäckande bild av naturvärden än jämfört med föregående program. Objektsförteckningen i programmet är ett underlag för aktualisering och revidering av översiktsplanen.

I nästan varje detaljplan och förhandsbesked som upprättas berörs naturvärden på ett eller annat sätt. Med hjälp av naturvårdsprogrammet så kan man ta hänsyn till de viktigaste värdena på ett tidigt stadium.

Naturvärden är viktiga faktorer att ta hänsyn till vid fysisk planering och exploatering. Varje exploitör och de instanser som ska bedöma exploateringen konsekvenser behöver ett fullgott kunskapsunderlag. Med en fungerande aktualisering av naturvårdsprogrammets objektsdel kan den senaste informationen redovisas. I de fall kunskapsunderlag saknas eller inte är tillräckliga kan det krävas nya eller fördjupade naturinventeringar.

Åtgärder: Fysisk planering och exploatering

Mål:	Åtgärder:	Förslag på ansvarig:	Tidsperiod:
Naturvårdsprogrammet är ett stöd till kommunens översiktsplanering.	Naturvårdsprogrammet utgör ett underlag översiktsplanen	Samhällsbyggnadsnämnden	Löpande.
	Naturvårdsprogrammet används som underlag vid	Alla nämnder/förvaltningar.	Löpande.

Naturvårdens intressen finns alltid med som underlag vid planering och exploatering.	- detaljplaner och förhandsbesked - ansökan för strandskyddsdispens		
	Friluftsinventeringen ska utgöra underlag vid fysisk planering och exploatering (se under 3.4).	Kommunens naturvårdskompetens.	Löpande.
	Arbeta in friluftsinventeringen i kommunens interna GIS-skikt.	Kultur och fritid.	2021-2023
	Kunskap om naturvärden i naturvårdsprogrammets objektskatalog uppdateras fortlöpande.	Kommunens naturvårdskompetens.	Löpande.

3.3 Miljö-och hälsoskydd

Ett bra kunskapsunderlag ger miljökontoret ett bra underlag för att prioritera sin tillsyn så att bäsyn tas till naturvårdens- och friluftslivets intressen samt bibehålla befintliga naturvärden. Detta genom att till exempel prioritera områden där naturen kan påverkas allvarligt av exempelvis avlopp utan rening.

Miljökontorets huvudsakliga uppgift är att bedriva tillsyn av olika verksamheter kopplat till miljö- och hälsoskydd. Mycket av miljökontorets arbete är inte kopplat till naturvård utan till andra områden såsom tillsyn av försäljning av tobak och receptfria läkemedel samt tillsyn av livsmedelsverksamheter. I andra delar av miljö- och hälsoskyddsarbetet kan naturvärden påverkas direkt eller indirekt, exempelvis vid miljötillsynen av lantbruk kan naturvårdens intressen bli påverkade då tillsynen ser till att bland annat bekämpningsmedel som används är godkända.

Miljökontoret har även ett stort ansvar när det sker miljöolyckor i kommunen. Här behöver handläggare på miljökontoret stödja räddningstjänsten om vilka omgivande områden ska prioriteras. Vid exempelvis ett oljeläckage behöver räddningstjänsten mer information för att se till att läckaget inte når närliggande vattendrag exempelvis. Här kan naturvårdsprogrammet hjälpa till med att se vart värdefulla naturområden med viktiga funktioner finns. Observera också att även om ett objekt i naturvårdsprogrammet inte berörs direkt så kan det indirekt påverkas av störningar i dess omgivning.

Åtgärder: Miljö-och hälsoskydd

Mål:	Åtgärder:	Förslag på ansvarig:	Tidsperiod:
Naturvårdsprogrammet används som stöd i kommunens miljötillsynsarbete.	Naturvårdsprogrammet samt annan tillgänglig data för värdefull natur ska utgöra underlag inför kommande avloppstillsyn, lantbrukstillsyn samt övrig miljö- och hälsoskyddstillsyn.	Miljökontoret.	Löpande.
	Vid händelse av miljöolycka används naturvårdsprogrammet samt annan tillgänglig data för värdefull natur för att underlätta prioriteringar av åtgärder.	Miljökontoret.	Löpande.

Naturvårdsprogrammet används som stöd i kommunens arbete med oljeskyddsplan	Vid framtagande av kommunens oljeskyddsplanen används naturvårdsprogram som underlag.	Miljökontoret/ säkerhetssamordnare	Löpande.
---	---	---------------------------------------	----------

3.4 Tätortsnära natur, friluftsliv och turism

Friluftsliv i olika former bedrivs inom större delen av kommunen. Efterfrågan på natur- och friluftsturism växer ständigt och blir en allt större näringsdel inom besöksnäringen. Söderköping är en utpräglad besökskommun och kommunens naturvärden utgör en viktig del av kommunens attraktivitet. Men ställer även krav på t.ex. tillgänglighet och ökad information kring områden och möjligheter.

Friluftsliv och naturturism bidrar till att bredda allmänhetens kunskap om naturen och förståelse för miljövård och naturskydd. Högt besöksstryck kan dock medföra störningar och slitage i känsliga områden. Allt fler människor söker sig ut i naturen under sin fritid och det är av stor vikt att eventuella konflikter upptäcks och hanteras på lämpligt sätt samt att information ges för att underlätta ett hållbart turism- och friluftsliv.

En omfattande friluftsinventering som genomfördes 2019 genom LONA-bidrag. Resultatet gav en kartläggning, värdering och beskrivning av naturområden och utomhusanläggningar för friluftsliv och idrott i kommunen. Inventeringen ska utgöra ett planerings- och kunskapsunderlag som kan användas till bland annat kommunens fysiska planeringsarbete och översiktsplanering.

Av speciellt intresse är den tätortsnära naturen som ger möjlighet till naturupplevelser mer eller mindre dagligen. Undersökningar visar tydligt på det värde som den tätortsnära naturen har för människors välbefinnande. Många olika föreningar och intressegrupper är också beroende av tillgång på tätortsnära natur för sina aktiviteter. Ett viktigt förhållande när det gäller den tätortsnära naturen är att sådan mark även ägs av kommunen. Kommunen har alltså möjligheter inom ramen för sitt markinnehav att säkerställa behovet av kvalitativa områden för det tätortsnära friluftslivet.

De största besöksobjekten är naturligtvis skärgården och Göta kanal. Kanalen är ur naturvårdssynpunkt främst intressant genom sina långa alléer av gamla träd. Dessutom finns Östgötaleden som passerar kommunen i öster. I kommunen finns även mycket goda förutsättningar för fritidsfiske vid kusten.

Åtgärder: Tätortsnära natur, friluftsliv och turism

Mål:	Åtgärder:	Förslag på ansvarig:	Tidsperiod:
Värdefulla rekreationsområden och kommunens ambition för friluftsliv och tätortsnära natur är kända och tillgängliga.	Information på naturkartan och på internet hålls uppdaterad.	Kultur och fritid samt Näringsliv och turism.	Löpande.
	Information om fiskemöjligheter hålls aktuell på kommunens hemsida.	Kultur och fritid.	Löpande.
Tätortsnära natur är tillgänglig och attraktiv för friluftsliv, rekreation och undervisning.	Arbeta för att hålla tätortsnära natur tillgänglig för allmänheten.	Kommunens skogsförvaltare i samråd med berörda förvaltningar.	Löpande.
Kommunal tätortsnära natur med skyddade arter förvaltas av kommunen.	Tätortsnära betesbackarna på Husbyklacken med backsippförekomst	Kommunens naturkompetens. Sök samarbete med ideella föreningar.	Löpande.

	sköts med slätter eller bete.		
--	-------------------------------	--	--

3.5 Naturvård i det övriga landskapet

För naturvärden i landskapet utanför tätorten och kommunal mark svarar ett flertal aktörer. Viktigast är naturligtvis markägarna som genom lång tids hävd eller brukande format de värden vi ser i nuläget. Ett par andra viktiga aktörer är Skogsstyrelsen med tillsyn över och rådgivning till skogsbruket samt Länsstyrelsen med bred tillsynsverksamhet samt arbetet med skyddad natur.

Kommunen har en viktig roll och lokal ställning nära markägare och brukare och som förvaltare av kommunal mark. Här har kommunen redan tagit ett viktigt och stort ansvar i en naturvårds- och friluftsinriktad förvaltning av Ramunderberget som skyddats som naturreservat och Natura 2000-område.

Den kommunala organisationen kan med lokalkännedom och kontakter utgöra en viktig naturvårdsaktör även i miljöer som odlingslandskapet, skogslandskapet, sjöar, vattendrag, våtmarker, sand- och grusmarker samt havsmiljön och skärgårdslandskapet. Det innebär inte alltid att kommunen behöver bära egna projekt utan kan ingå som delägare i projekt. Bland annat kommer det under kommande år finnas medel att söka för åtgärder som gynnar havsmiljön.

Åtgärder: Naturvård i det övriga landskapet

Mål:	Åtgärder:	Förslag på ansvarig:	Tidsperiod:
Uppmärksamma och verka för att värdefulla <u>eklandskap</u> och andra <u>ängs- och hagmarker</u> av särskilt värde bevaras och hävdas.	Bevaka odlingslandskapets värden i den fysiska planeringen och övrig ärendehantering.	Alla nämnder/förvaltningar.	Löpande.
	Vidkroniga ekar på kommunens egen mark frihuggs.	Kommunens naturvårdskompetens.	Löpande.
Kommunens eget <u>skogsinnehav</u> brukas så att den biologiska mångfalden bibehålls och ökar samtidigt som rekreations- och utbildningsbehov tillgodoses.	Arbeta med naturvårdsinriktade skogsbruksplaner för kommunägd skogsmark.	Kommunens skogsförvaltare i samråd kommunens naturvårdskompetens.	Löpande.
Kommunen strävar efter att skogsmarken i kommunen som helhet brukas på ett långsiktigt hållbart sätt.	Kommunen ges möjlighet via Länsstyrelsen att delges avverkningsanmälningar som berör objekt i naturvårdsprogrammet.	Kommunens naturvårdskompetens i dialog med markägare.	Löpande.
Kommunen strävar efter att samtliga befintliga våtmarker bevaras och nya våtmarker med förutsättningar för en rik biologisk mångfald och minskat näringsläckage till <u>havsmiljön</u> skapas.	Stimulera och medverka i projekt för att restaurera och skapa våtmarker och småvatten och att förbättra vandringsvägar för fisk. Bidra till att våtmarkerna gynnar	Kommunens naturvårdskompetens i dialog med markägare.	Löpande.

	biologisk mångfald på bästa möjliga sätt.		
Hänsyn tas till grusformationer upptagna i naturvårdsprogrammet i täktärenden.	Bevaka naturvårdens intressen vid handläggning av remisser i täktärenden.	Samhällsbyggnadsnämnden	Löpande.

3.6 Information och utbildning

Arbetet med att sprida information till beslutsfattare, markägare och allmänhet är en betydelsefull del av naturvårdsarbetet. God kännedom om kommunens rika och mångformiga natur och det naturvårdsarbete som bedrivs skapar förståelse för naturvårdsfrågorna och ger kommunens invånare kunskap om den tillgång naturen utgör.

För ett framgångsrikt naturvårdsarbete är information till medborgare och markägare viktigt. Kommunen både tar emot, förmedlar och levererar information om naturvård. Det är viktigt att kommunen samarbetar med markägare och markägarorganisationer, ideella organisationer, privatpersoner, statliga myndigheter, konsulter och internt inom kommunen genom såväl formella som informella kontakter.

Många markägare har redan kännedom om naturvärden i sina marker genom dels Skogsstyrelsens inventeringar och rådgivning samt genom EU:s miljöstöd. Det kan dock finnas andra typer av objekt där informationsinsatser vore betydelsefullt. Den nya informationstekniken gör att utbytet av information blir enklare och snabbare. Tekniken har börjat användas vid arbetet med naturvårdsprogrammet och kommer att utnyttjas än mer i framtiden.

Förskola, grund- och gymnasieskolan har en angelägen uppgift att lägga grunden till kunskap om och upplevelser av naturen. Det handlar både om kunskapsförmedling och att ge eleverna förutsättningar för naturupplevelser och friluftsliv. Förskolan ska enligt aktuell läroplan lägga stor vikt vid miljö- och naturvårdsfrågor. Förskolan ska medverka till att barnen tillägnar sig ett varsamt förhållningssätt till natur och miljö och förstår sin delaktighet i naturens kretslopp.

Undervisningen ska belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa ett hållbart samhälle. Att förskolor, fritidshem och skolor har tillgång till närnatur i tillräcklig utsträckning utgör en grundförutsättning för att kunna komma ut med barn och elever i naturen. I barnkonventionen står att barns utbildning bland annat ska syfta till att utveckla en respekt för naturmiljön.

Åtgärder: Information och utbildning

Mål:	Åtgärder:	Förslag på ansvarig:	Tidsperiod:
Kunskapen om Söderköpings natur och naturvårdsprogrammet ska vara tillgänglig för alla aktörer.	Hela naturvårdsprogrammet ska finnas tillgängligt genom kommunens hemsida.	Kommunens naturvårdskompetens med hjälp av kommunikation.	2021
	Information om lämpliga besöksmål i naturen finns på kommunens hemsida samt Naturkartan.	Kultur och fritid samt Näringsliv och turism.	Löpande.
	Verka för att det varje år genomförs naturguidningar i Söderköpings kommun.	Kultur och fritid.	Löpande.
Markägare med värdefulla naturområden på sin	Upprätta en kommunikationsplan för hur markägare berörda av objekt i	Kommunens naturvårdskompetens med hjälp av kommunikation.	2022

mark ska ha kännedom om dessa.	naturvårdsprogrammet informeras.		
Naturen används som en pedagogisk resurs i förskola och skola.	Uppmuntra förskolor och skolor att använda naturen i undervisningen.	Barn- och utbildningsnämnden.	Löpande.
Viktig naturvårdsinformation finns tillgänglig för kommunens tjänstemän.	Data från Länsstyrelsen görs tillgänglig i kommunens interna kartsystem.	Kommunens naturvårdskompetens.	2021-2023
	Naturvårdsprogrammet är känt hos kommunens tjänstemän och kunskap om hur naturvårdsprogrammet kan användas sprids.	Kommunens naturvårdskompetens.	Vid behov.

3.7 Kunskapsinsamling

Trots en relativt god kunskap om värdefulla naturområden i kommunen finns ett behov av fortsatt inventeringsarbete. Resultat från inventeringar är färskvara och statusen för värdefulla naturområden och rödlistade arter behöver med tiden uppdateras. Ny kunskap leder också till att nya kunskapsluckor uppmärksammas och att synen på värdefull natur förändras.

- Kunskapen om kommunens geologiska värden bygger till stor del på äldre uppgifter. En bättre kunskap om geologiska värden skulle vara värdefull även i utbildningssyfte.
- Kunskapen om kommunens sjöar och vattendrag har genom inventerings projekt (biologisk inventering i sötvatten) förbättrats avsevärt. Uppdateringar av förekomsten av småvatten och dammar behövs kontinuerligt.
- Skogsmiljöerna hör efter Skogsstyrelsens och de större skogsbolagens nyckelbiotopsinventeringar till de bättre kända naturtyperna. Det har dock visat sig att relativt många skogsområden med höga naturvärden missas vid själva inventeringen och uppmärksammas först senare. Det innebär att det sannolikt finns ytterligare värdefulla skogsområden att upptäcka.
- Artinnehållet i nyckelbiotoperna är ibland bristfälligt känt.

Översikt över kunskapsläget.

Nedan redovisas en sammanfattande bedömning av kunskapsläget för naturtyper och organismgrupper inom Söderköpings kommun. Tabellen kan vara till god hjälp i det fortsatta naturvårdsarbetet:

God kunskap = 3, Måttlig kunskap = 2, Bristande kunskap = 1

Barrskogar 2-3

Lövskogar 2-3

Sumpskogar 1-2

Skogsbeten 2

Öar i sjöar (främst skogsmiljöer) 1

Ekmiljöer 3

Ängs- och hagmarker 3

Grova träd 3

Sand- och grusmiljöer 1

Våtmarker (utom sumpskogar) 2

(det är främst kunskap om små våtmarker/mossar som saknas)

Sjöar 1

Vattendrag 2-3

Småvatten och dammar 1
 Geologi 1-2
 Kärlväxter 2
 Mossor i skogsmiljöer 2
 Mossor i övrigt 1
 Lavar i skog och ekmiljöer 2-3
 Övriga lavar 1
 Marksvampar 1
 Vedsvampar 2
 Däggdjur 1
 Fåglar 1-2
 Fiskar 1
 Grod- och kräldjur 1
 Dagfjärilar 2
 Vedlevande skalbaggar i ekmiljöer 2-3
 Rygggradslösa djur i övrigt 1

Med ”god kunskap” menas inte att allting är känt utan att den avsedda naturtypen eller organismgruppen till exempel ingått i mer eller mindre omfattande inventeringar under senare år. Kunskaperna avser i första hand sådan kunskap som används i naturvårdsarbetet. Det innebär att i vissa fall är kunskapen större om signalarter och rödlistade arter inom angivna grupper än om mer triviala och vanliga arter. Det är därför viktigt i sammanhanget att inte glömma bort att även följa och bygga upp kunskap om det mer vardagliga landskapet och dess arter.

Åtgärder: Kunskapsinsamling

Mål:	Åtgärder:	Förslag på ansvarig:	Tidsperiod:
Kunskapen om naturtyper och växt- och djurlivet i kommunen ska vara god och i rimlig omfattning heltäckande.	Kunskapen om de <u>geologiska objekten</u> uppdateras.	Samhällsbyggnadsnämnden.	2023-2024
	Kunskapen om de limniska och marina värdena sammanställs och tillgängliggörs för tjänstemän på kommunen.	Kommunens naturvårdskompetens.	2022-2023
	Uppdatera översikten av kunskapsläget för naturtyper och organismgrupper inom Söderköpings kommun.	Kommunens naturvårdskompetens.	Löpande.

3.8 Andra aktörer

- Länsstyrelsen har den viktigaste rollen i bildandet och tillsyn av naturreservat, kulturresevat, naturminnen samt för de biotopskyddsområden som inte ligger på skogsmark. Länsstyrelsen är myndighet för den samrådspålit som gäller för verksamheter eller åtgärder som kan komma att ändra eller skada naturmiljön. Länsstyrelsen har även tillsyn över vattenverksamhet. Länsstyrelsen handlägger miljöstödt till jordbruket.
- Skogsstyrelsen utövar tillsyn på avverkningar, hyggesbehandling, skogsbilvägar med fler skogsbruksåtgärder. Skogsstyrelsen arbetar med skyddsinstrument som biotopskydd och naturvårdsavtal för skogsmark. Vidare förekommer rådgivning och vissa stöd för naturvårdande åtgärder.

- Markägare är givetvis den viktigaste aktören för naturvård på sin egen mark och för landskapsvärden i stort, till exempel hävden av betesmarker. I aktuell lagstiftning tas det fasta på så kallat sektorsansvar för att betona att det inte bara är stat och kommun som är skyldiga att värna om en god livsmiljö. Varje sektor i samhället, från en enskild markägare till stora företag, är skyldiga att ta den hänsyn som krävs för att naturvårdsmålen ska nås. Samtidigt som det föreskrivs att var och en måste ta hänsyn till arter och biotoper finns det olika ersättningsinstrument för att kompensera olönsamma hänsynstaganden.
- Enskilda kommuninnevånare och ideella föreningar kan också göra avgörande insatser för naturvärden och för att bibehålla den biologiska mångfalden. Många gånger kan det starta i den egna trädgården med att hålla växter som gynnar fjärilar eller låta en slåtterflora få blomma upp och fröa av sig. Naturen kan även gynnas genom att sätta upp fågel- och fladdermusholkar som ersättning till en del för bristen på gamla ihåliga träd. Fiskeklubbar och fiskevårdsområden har ofta den bästa aktuella kunskapen om tillståndet i sjöar och vattendrag.

Åtgärder: Andra aktörer

Mål:	Åtgärder:	Förslag på ansvarig:	Tidsperiod:
Kommunens naturvårdsarbete sker i dialog och samarbete med markägare, föreningar, företag, skolor med flera.	Naturvårdens frågor finns med vid kommunens samråd med till exempel landsbygdsgrupper, markägargrupper etcetera.	Alla nämnder/förvaltningar.	Löpande.
Kommunen följer och bidrar till naturvårdsarbetet på regional och nationell nivå och i detta arbete lyfta fram Söderköpings naturvärden och naturvårdsfrågor.	Delta aktivt i olika samrådsträffar som arrangeras av länsstyrelse, skogsstyrelse etcetera.	Kommunens naturvårdskompetens.	Löpande.

3.9 Kommunalt åtgärdsprogram för naturvård

Naturvårdsarbetet är en kontinuerlig process. Det är därför viktigt att mål och åtgärder följs upp. Uppföljning av mål och åtgärder sker regelbundet inom ramen för årlig verksamhetsplanering. En aktualitetsförklaring av naturvårdsprogrammet görs varje mandatperiod.

Finansiering av åtgärder ska samordnas med kommunstyrelsens budgetarbete. Förutom kommunal finansiering finns många andra vägar att pröva. Medel kan sökas från stiftelser, myndigheter och andra för finansiering eller delfinansiering av projekt. Staten bidrar till exempel generellt med 50 procent statsbidrag till kommuner för bildandet av naturreservat vid inköp av mark.

Sedan mitten av 00-talet har det funnits den Lokala naturvårdssatsningen (LONA) där staten medfinansierat kommuner och lokala aktörer till naturvårdsinsatser som syftar till genomförandet av miljömålen och stimulera till ökat nyttjande och bevarande av natur.

Det är viktigt att framhålla att naturvårdsarbetet till största delen bedrivs av andra aktörer, dels av statliga myndigheter och dels genom det uttalade sektorsansvaret. Kommunens roll är även då att följa utvecklingen och vara en lokal kontakt och aktör.

Åtgärder: Genomförande, uppföljning och revidering

Mål:	Åtgärder:	Förslag på ansvarig:	Tidsperiod:
Naturvårdsarbetet ska följas upp och utvärderas.	Genomför en årlig uppföljning av naturvårdsprogrammets beslutade åtgärder	Samhällsbyggnadsnämnden.	Årligen
	Genomför en utvärdering av naturvårdsprogrammets samtliga beslutade åtgärder vid mandatperiodens slut.	Samhällsbyggnadsnämnden.	I slutet på varje mandatperiod.
	Naturvårdsprogrammets innehåll ska ajourhållas fortlöpande för att aktuell kunskap ska kunna användas vid planering och exploateringsärenden samt för att underlätta revidering av naturvårdsprogrammet.	Kommunens naturvårdskompetens.	Löpande.
	Verka för att naturvårdsprogrammet vid behov aktualiseras en gång per mandatperiod.	Samhällsbyggnadsnämnden.	Löpande.

Litteratur

- Edlund, J. 2007. "Naturvärdesbedömning av vattendrag inom Söderköpingsåns avrinningsområde 2007". Rapport Tekniska kontoret, Norrköpings kommun.
- Fredriksson, G. 1975. "Naturvårdsinventering, Söderköpings och Valdemarsviks kommuner". Rapport.
- Länsstyrelsen. 1980. "Myrar i Östergötland". Rapport.
- Gustafsson, Lars-Åke. 1983. "Botanisk inventering av Östergötlands skärgård". Länsstyrelsen. Rapport.
- Länsstyrelsen 1983. "Natur och Kulturmiljöer i Östergötland". Bok med kartbilaga.
- Länsstyrelsen 1994. "Våtmarker i Östergötlands län". Miljövårdsenheten. Rapport/stencil.
- Länsstyrelsen 2005. "Ängar och betesmarker i Östergötland". Broschyr, Lantbruksenheten.
- Länsstyrelsen 2005. "Bevarandeplan Natura 2000, Ramunderberget". Stencil.
- Länsstyrelsen 2006. "Eklänet Östergötland – naturinventering av ekmiljöer". Rapport 2006:10.
- Länsstyrelsen 2007. "Inventering av grunda vikar i Östergötlands län". Rapport 2007:4.
- Länsstyrelsen 2011. "Acta S:t Anna - Samverkansplan för BSPA-området S:t Anna-Missjö". Rapport 2011:7.
- Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen 2008. "När när vi miljömålen?". Rapport 2008:10.
- Naturvårdsverket 1998. "Planera för natur". SNV rapport 4911.
- Naturvårdsverket 2007. "Myrskyddsplan för Sverige – Objekt i Östergötlands län". SNV rapport 5670.
- SGU (Sveriges Geologiska Undersökning). 1878. Beskrivning till kartbladet nr 64 Gottenvik. Stockholm 1878.
- SGU. 1923. Kartbladet nr 153 Torönsborg.
- SGU. 1923. Beskrivning till kartbladet nr 153 Torönsborg, Stockholm 1923.
- SGU. 1928. Kartbladet nr 159 Gusum.
- SGU. 1928. Beskrivning till kartbladet nr 159 Gusum. Stockholm 1928.
- SGU. 1973. Beskrivning till geologiska kartbladet Norrköping NV. Stockholm 1973.
- SGU. 1973. Geologiska kartbladet Norrköping NV. Stockholm 1973.
- SGU. 1973. Beskrivning till geologiska kartbladet Norrköping NO. Stockholm 1973.
- SGU. 1973. Geologiska kartbladet Norrköping NO. Stockholm 1973.
- SGU. 1975. Beskrivning till berggrundskartan Norrköping NV. Stockholm 1975.
- SGU. 1975. Berggrundskartan Norrköping NV. Stockholm 1975.

Söderköpings kommun 2002. "Ramunderbergets naturreservat". Skötselplan.

Söderköpings kommun. "Remissversion – Alboga och Broby naturreservat". Rapport/remissmaterial (ej slutfört till naturreservat).

Remissversion



Bilaga 1: Naturvården i lagstiftningen

BAKGRUND

Naturvården i Sverige växte fram kring förra sekelskiftet. Då handlade naturvården främst om att skydda orörda och ursprungliga naturområden. Den första naturvårdslagstiftningen kom 1909 och samma år bildades våra första nationalparker. Sedan dess har naturvården utvecklats på flera plan - allt från ökad kunskap om naturen genom forskning och inventeringar till skärpt lagstiftning, förändrad organisation och ökat medvetande hos beslutsfattare och allmänhet.

Dagens naturvårdsbiologi kan betraktas som en vetenskaplig reaktion på den tilltagande minskningen av biologisk mångfald och har sina rötter i 1980-talet. De senaste åren har anslagen till forskning med inriktning mot naturvårdsbiologi ökat och kunskapen om naturvård och biologisk mångfald utvecklats. 1992 hölls en FN-konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro då Sverige och ett stort antal andra länder anslöt sig till en internationell konvention om biologisk mångfald.

Andra viktiga händelser för naturvården det senaste årtiondet har varit införandet av miljöbalken med skärpt naturvårdslagstiftning, ett växande Agenda 2030-arbete, upprättandet av listor på hotade arter, årliga konferenser om olika naturvårdsfrågor, forskning mot utsatta organismgrupper med mål att kunna sköta hela miljöer samt betydligt mer statliga medel för bildande av naturreservat.

ORGANISATION

Regeringen har ett övergripande ansvar för Sveriges arbete mot ett hållbart samhälle. Regeringen har gett myndigheter som Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Trafikverket, Jordbruksverket, Sjöfartsverket, Riksantikvarieämbetet med flera ett sektorsansvar för arbetet för en hållbar utveckling. Totalt har 25 olika myndigheter sektorsansvar och för naturvård är det främst Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen som bär ansvar.

På regional nivå ansvarar respektive länsstyrelse och skogsstyrelse. Kommunen ansvarar bland annat i sin planeringsverksamhet att naturvårdsintressena beaktas. Länsstyrelsen får även överlåta visst tillsynsansvar på kommunen.

MILJÖBALKEN

Miljöbalken trädde i kraft den 1 januari 1999 och innebar en skärpning av miljölagstiftningen. Miljöbalken ersatte 15 äldre lagar. Huvudsyftet med miljöbalken är att främja hållbar utveckling och på så sätt tillförsäkra nuvarande och kommande generationer en god miljö. Naturen är inte bara livsmiljö för människor och andra organismer, utan har ett eget skyddsvärde vilket människorna är skyldiga att förvalta väl. Miljöbalkens fem grundstenar:

- Människans hälsa och miljön ska skyddas mot störningar.
- Natur- och kulturområden ska skyddas och vårdas.
- Den biologiska mångfalden ska bevaras.
- En god hushållning av mark och vatten ska tryggas.
- Återanvändning och återvinning ska främjas.

Allmänna hänsynsregler

Miljöbalkens andra kapitel behandlar de allmänna hänsynsreglerna. Dessa ska alltid beaktas och följas om det ska göras något som omfattas av miljöbalkens bestämmelser. Hänsynsreglerna ska också ligga till grund för tillståndsprövning och tillsyn samt för regler som utfärdas enligt miljöbalken. Det är den som utför eller planerar att utföra något som påverkar människors hälsa eller miljön som ansvarar för att reglerna följs och ska betala de kostnader som kan bli aktuella. Bestämmelserna gäller parallellt med annan lagstiftning och innebär att i det

dagliga livet bör det tas mer miljöhänsyn och att reglerna kan ligga till grund för tvingande krav när det gäller företeelser som kan påverka mer än försumbart.

Hänsynsreglerna innehåller:

- Bevisbörderegeln - verksamhetsutövaren har bevisbördan, dvs det är den som gör något som ska visa att reglerna följs.
- Kunskapskravet - den som gör något ska ha tillräcklig kunskap om hur miljön och människors hälsa kommer att påverkas och ska skyddas.
- Försiktighetsprincipen - redan risken för negativ påverkan innebär en skyldighet att vidta skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått.
- Principen om att förorenaren betalar - det är alltid den som orsakar eller riskerar att orsaka en skada som ska bekosta de förebyggande eller avhjäljande åtgärder som ska vidtas för att avhjälpa skadan.
- Principen om bästa teknik - för yrkesmässig verksamhet ska bästa möjliga teknik användas för att förebygga skador.
- Lokaliseringsprincipen - välj den plats som är lämpligast ur miljösynpunkt med hänsyn till minsta intrång och olägenhet.
- Hushållnings- och kretsloppsprinciperna - råvaror och energi ska användas så effektivt som möjligt och det som utvinns ur naturen ska användas uthålligt med minimal resursförbrukning.
- Produktvalsprincipen - välj sådana kemiska produkter och biotekniska organismer som är minst skadliga för miljön och kan en kemisk produkt ersätta med en mindre farlig så ska det göras.
- Ansvar för att avhjälpa skador - det är den som orsakat en skada på miljön som ansvarar för att skadan blir avhjälpt.
- Skälighetsregeln - Kraven på hänsyn ska vara miljömässigt motiverade utan att vara orimliga att uppfylla.

Hushållning med mark och vattenområden

Kapitel 3 och 4 i miljöbalken handlar om grundläggande och särskilda hushållningsbestämmelser för områden. Här beskrivs hur hänsyn ska tas och vilka riksintressen som ska skyddas.

Miljökonsekvensbeskrivningar

Kapitel 6 handlar om miljökonsekvensbeskrivningar - MKB. En MKB är en process, med samråd och kungörelser, vilket mynnar i ett dokument. En MKB ska alltid tillföras ansökningar om tillstånd för täktverksamhet, vattenverksamhet, miljöfarlig verksamhet eller där annan betydande miljöpåverkan kan antas. I vissa fall så som detaljplaner för verksamheter, för andra allmänna intressen med mera ska det tillföras en MKB till tillståndsansökan för andra verksamheter. Detta bestäms av länsstyrelsen efter att sökanden har haft ett första samråd med dem. I kommunens översiktsplan ska alltid en MKB finnas.

Täktverksamhet

Kapitel 12 i miljöbalken reglerar täktverksamhet. Täkt av berg, sten, grus, sand, lera, jord, torv eller andra jordarter kräver särskilt tillstånd av länsstyrelsen. Husbehovstäkt på egen mark kräver inte tillstånd, om inte länsstyrelsen särskilt beslutat om tillståndsplikt i det aktuella området.

Skydd av naturen

I miljöbalken finns bestämmelser om skydd för olika områden eller arter. Bestämmelserna innebär att det skyddsvärda inom området eller den skyddsvärda arten ska undantas från negativ påverkan.

Statligt ägda mark- och vattenområden med stora naturvärden kan förklaras som **nationalpark**.

Naturreservat bildas genom beslut av länsstyrelse eller kommun. Marken i reservaten kan vara i privat, kommunal eller statlig ägo. Vid bildandet har markägaren rätt till ekonomisk ersättning. Varje reservat har ett speciellt syfte och olika bestämmelser som reglerar vad som är tillåtet och inte inom området. Till varje reservat hör en skötselplan som talar om hur området ska skötas för att bevara naturvärdena och hur det ska vara ordnat

med stigar, skyltar etcetera. Bestämmelserna om naturreservat omfattar båda de tidigare skyddsformerna naturreservat och naturvårdsområde. De tidigare naturvårdsområdena är nu naturreservat.

Naturföremål såsom stora träd, flyttblock och jättegrytor kan skyddas som **naturminne**. Länsstyrelsen eller kommunen får förklara ett föremål som naturminne.

Små biotoper av stor betydelse för den biologiska mångfalden kan skyddas som **biotopskyddsområden**. Vissa miljöer omfattas av generellt biotopskydd medan andra måste beslutas av länsstyrelse eller skogsstyrelse.

Områden med generellt biotopskydd som ska skyddas mot skadliga arbetsföretag är

- alléer,
- källor med omgivande våtmark i jordbruksmark,
- odlingsrösen i jordbruksmark, pilevallar, småvatten och våtmarker i jordbruksmark,
- stenmurar i jordbruksmark samt
- åkerholmar.

Skogsstyrelsen får besluta om biotopskydd för särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden i skogslandskapet. Länsstyrelsen får förklara rik- och kalkkärr i jordbruksmark, ängar eller naturbetesmarker samt naturliga bäckfåror och ras- eller bergbranter som inte omfattas av skogsvårdslagen som biotopskyddsområden.

Fr.o.m. 2008 finns ett antal nya biotoper där Länsstyrelsen, enligt bilaga 3 till förordning 1998:1252 om områdesskydd enligt Miljöbalken, kan besluta om biotopskyddsområden (inom områden som inte omfattas av bestämmelserna i skogsvårdslagen). Dessa är:

- Naturliga vattenfall med omgivande mark
- Naturliga forsar med omgivande mark
- Naturliga sjöutlopp med omgivande mark
- Mynningsområden vid havskust
- Rev av ögonkorall
- Naturliga sjöar och andra vatten som är naturligt fisktomma
- Helt eller delvis avsnörda havsvikar
- Grunda havsvikar
- Älgräsängar
- Biogena rev
- Strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad

Skogsstyrelsen kan, enligt bilaga 2 till förordning 1998:1252 om områdesskydd enligt Miljöbalken, förklara "Strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad" som biotopskyddsområden inom områden som omfattas av bestämmelserna i skogsvårdslagen.

Djur- och växtskyddsområde. Om det utöver andra förbud eller förbud och begränsningar enligt jakt- och fiskelagstiftningen behövs särskilt skydd för en djur- eller växtart inom ett visst område, får länsstyrelsen eller kommunen meddela föreskrifter som inskränker rätten till jakt eller fiske eller allmänhetens eller markägarens rätt att uppehålla sig inom området. Skyddet kan gälla en viss period på året. Exempel på områden är fågel- eller sälskyddsområde.

Land- och vattenområden som ligger inom 100 meters avstånd från strandlinjen omfattas av **strandskydd**. Syftet med strandskyddet är att trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv inom strandskyddsområdet samt att bevara goda livsvillkor för växter och djur. Länsstyrelsen kan utvidga strandskyddet till högst 300 meter.

Inom strandskyddat område får det inte uppföras nya byggnader eller ändra befintliga byggnader så att de kan användas till väsentligen annat ändamål, utföra grävningsarbeten eller andra arbeten för att förbereda bebyggelse eller uppföra anläggningar eller anordningar som stänger ute allmänheten från ett område de tidigare haft tillträde till. Exempel på det senare är bryggor, flaggstänger, staket, bersåer, grillplatser, lekplatser och golfbanor. Dessutom får det inte vidtas åtgärder som väsentligt kan försämra livsvillkoren för djur- eller växtarter såsom att sprida gödsel, fälla träd eller gräva.

Förbuden gäller inte för byggnader eller åtgärder som behövs för jordbruket, fisket eller skogsbruket. Bostäder är dock inte undantagna. Länsstyrelsen kan meddela dispens från strandskyddet. Länsstyrelsen kan överlåta befogenheten att ge dispens till en kommun.

Ett mark- eller vattenområde som utnyttjas eller kan komma att utnyttjas som vattentäkt får förklaras som **vattenskyddsområde** av länsstyrelsen eller kommunen. Myndigheten bestämmer föreskrifter för att skydda området.

Natura 2000. 28 § Regeringen får förklara ett naturområde som *särskilt skyddsområde*, om området enligt direktiv 79/409/EEG är särskilt betydelsefullt för skyddet av vilda fåglar. Ett område som enligt artikel 4.4 i direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter har valts ut som ett område av intresse för gemenskapen ska av regeringen förklaras som *särskilt bevarandeområde*.

Tillstånd krävs för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett naturområde som har förtecknats enligt ovan. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för skötseln och förvaltningen av det berörda området.

Sällsynta eller hotade arter kan fridlysas med stöd av miljöbalken. Sedan år 2000 är cirka 300 arter fridlysta i hela landet. Exempel på **fridlysta arter** är samtliga grodor, ormar, ödlor och orkidéer. Fåglar och däggdjur omfattas inte av bestämmelserna utan räknas till vilt och regleras av jaktlagen (se nedan).

Fridlysning av växter innebär vanligtvis att det är förbjudet att plocka eller gräva upp växten överallt där den växer vilt. För vissa växter, blåsippa, gullviva och lummerväxter, begränsas dock förbudet till att dra upp arterna med rötterna eller att plocka eller på annat sätt samla in dem för försäljning eller andra kommersiella ändamål.

Förutom de arter eller grupper som redan nämnts är bland annat följande arter som noterats i Söderköpings kommun fridlysta:

- grön sköldmossa,
- getlav,
- saffransticka,
- ekoxe och
- läderbagge.

Det finns även **andra sätt att skydda natur**, se under kap. 1.12 "Övriga skyddade områden".

Vattenverksamhet

Reglerna för vattenverksamhet finns i miljöbalken kap. 11. Den gamla vattenlagen återfinns dels i kap. 11 i miljöbalken, dels i Lag med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. I den senare regleras till exempel rådighet över vatten.

I miljöbalken avses med vattenverksamhet uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar eller andra anläggningar i vattenområden, fyllning och pålning i vattenområden, bortledning av vatten från eller grävning, sprängning och rensning i vattenområden samt andra åtgärder i vattenområden om åtgärden syftar till att förändra vattnets djup eller läge. Utöver detta även bortledning av grundvatten, infiltration eller annan tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden samt markavvattning.

Vattenverksamhet är tillståndspliktigt enligt miljöbalken eller anmälningspliktigt (om det inte är uppenbart att varken enskilda eller allmänna intressen skadas). För att få tillstånd måste åtgärden uppfylla de allmänna hänsynsreglerna, vara samhällsekonomiskt motiverad och inte försvåra annan verksamhet. Om fisket skadas ska detta kompenseras.

Markavvattning kan både vara till för att ta bort vatten och för att skydda mot vatten, till exempel dikning, årensning, sjösänkning och invallning. Skyddsdikning av skogsmark för att återställa tidigare förhållanden räknas inte som markavvattning, detta är däremot samrådspliktig med Skogsstyrelsen. Enligt särskild föreskrift är all markavvattning förbjudet i bland annat hela Östergötland.

Miljöhänsyn i jordbruket

Syftet med bestämmelserna för miljöhänsyn i jordbruket är att minska läckaget av växtnäringssämnen till vatten och luft från stallgödselhantering och växtodling. I bestämmelserna finns regler om gödning och föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden. Som exempel gäller att gödsel inte får spridas på ängs- och betesmark om natur- och kulturvärdena kan skadas av spridningen. Gödsel får inte heller spridas på åkermark så att det hamnar utanför åkern. Det råder anmälningsplikt till länsstyrelsen för nedläggning av jordbruksmark.

Anmälan om samråd (12 kap 6 §)

Kan en verksamhet eller en åtgärd som inte omfattas av tillståndsplikt- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken komma att väsentligt ändra naturmiljön, ska anmälan om samråd göras innan, normalt hos länsstyrelsen.

SKOGSVÅRDSLAGEN

I Skogsvårdslagen, SFS 1979:429, har naturvårdens ställning genom ändringar som trädde i kraft 1994, stärkts i förhållande till tidigare lag. Avkastningskravet är jämställt med kravet på bibehållen biologisk mångfald i skogen. Skogen är en nationell tillgång som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls.

Skogsmarkernas naturgivna produktionsförmåga ska bevaras. En biologisk mångfald och genetisk variation i skogen ska säkras. Skogen ska brukas så att växt- och djurarter som naturligt hör hemma i skogen ges förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd. Hotade arter och naturtyper ska skyddas. Skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden ska värnas. Skogen och skogsmarken ska utnyttjas effektivt och ansvarsfullt så att den ger en uthålligt god avkastning. Skogsproduktionens inriktning ska ge handlingsfrihet i fråga om användningen av vad skogen producerar.

Impediment

Med skogsmark menas mark som är lämplig för virkesproduktion och som kan producera en kubikmeter eller mer virke per år och hektar. Mark som inte kan producera en kubikmeter eller mer virke per år och hektar kallas impediment. Exempel är bergbranter, mossar, sumpskogar med mera. På sådana ytor större än 0,1 hektar är det förbud mot avverkning, skogsvårdsåtgärder och gödning.

Ädellövskog

I bestånd större än 0,5 hektar som hyser 70 % lövträd varav minst 50 % ädla lövträd får inte åtgärder vidtas som leder till att beståndet upphör att vara ädellövskog. Med ädellövträd menas de inhemska arterna alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.

Nyckelbiotoper

I områden som innehåller hänsynskrävande biotoper med höga naturvärden kan akut hotade, starkt hotade, sårbara eller missgynnade arter förekomma. Sådana arter betecknas rödlistade. Med hänsyn till arterna och till hur mycket lövträd, död ved, gamla träd och andra höga naturvärden som finns kan området benämnas nyckelbiotop. En nyckelbiotop kan vara allt från ett enskilt träd till stora sammanhängande arealer. Vid skogliga åtgärder i nyckelbiotoper har Skogsstyrelsen bedömt att det normalt råder samrådsplikt enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.

PLAN- OCH BYGGLAGEN

Utformningen av bebyggelse berör många människor, företag och institutioner i samhället. De innebär oftast stora investeringar och tar mycket naturresurser i anspråk, därför behöver varje beslut övervägas noggrant. Genom planläggning garanteras olika intressenters insyn och inflytande i beslutsprocessen.

Översiktsplan

Enligt plan- och bygglagen ska varje kommun ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. Kommunen ska i översiktsplanen redovisa hur allmänna intressen och riksintressen ska tillgodoses samt hur miljö kvalitetsnormer ska följas. Riksintressen enligt miljöbalken kap. 3 och 4 anges särskilt i översiktsplanen, vilka områden det är och varför de betecknas som riksintresse samt hur de ska tillgodoses. I översiktsplanen redovisas också övergripande markanvändning, yt- och grundvatten, miljö- och riskfaktorer, infrastruktur med mera. En strategisk miljöbedömning ska göras för att avgöra vad som bör beaktas vid beslut om användningen av mark- och vattenområden.

Detaljplan

Regleringen av mark- och vattenanvändning och av bebyggelsen inom kommunen sker genom detaljplaner. Om detaljplanen medger en användning av mark eller vattenområden som innebär en betydande påverkan på miljön ska en miljökonsekvensbeskrivning tas fram parallellt med detaljplanen. En miljökonsekvensbeskrivning för detaljplan avser att visa på en samlad bedömning av den inverkan detaljplanens genomförande kan få på miljön, människors hälsa samt hur hushållning med mark, vatten och andra resurser ska hanteras.

Förhandsbesked

I de fall det är osäkert om bygglov kommer beviljas för en åtgärd kan ett förhandsbesked sökas hos kommunen. Detta sker oftast vid åtgärder utanför detaljplanelagt område. Kommunen avgör markens lämplighet för avsedd åtgärd och ger sökanden ett förhandsbesked om bygglov kommer beviljas eller inte. Prövningen görs mot kraven i plan och bygglagens kap. 2. Exempelvis ska avståndet mellan bygganden och eventuella naturområden, fornminnen, vägar, ledningar i marken och luften vara tillräcklig.

VÄGLAGEN

Miljöbalkens bestämmelser avseende hänsynsregler, hushållning med mark och vatten, miljö kvalitetsnormer och miljökonsekvensbeskrivningar gäller vid ärendeprövning enligt väglagen. Enligt väglagen ska hänsyn till enskilda och allmänna intressen såsom trafiksäkerhet, miljöskydd, naturvård och kulturmiljö tas vid vägbyggnad och väghållning. En estetisk utformning ska eftersträvas.

FISKELAGEN

Bestämmelser om fiske finns i fiskelagen. Länsstyrelsen ska meddela föreskrifter om fiskets vård och bedrivande för länet.

JAKTLAGEN

Alla arter av däggdjur och fåglar samt deras bon, ägg och ungar är fridlysta. Regeringen bestämmer jakttider för de arter som får jagas under vissa tider enligt jaktförordningen.

TERRÄNGKÖRNINGSLAGEN

Körning i terräng med motordrivna fordon för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk är förbjuden på barmark. På snötäckt skogsmark med plant- eller ungskog samt jordbruksmark är terrängkörning förbjuden om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på skogen och marken.

ALLEMANSRÄTTEN

I Sverige har alla rätt att vistas så gott som överallt i naturen. Du får åka båt på annans vatten, gå iland på stränderna, bada och övernatta något dygn i tält. Du får elda, plocka svamp, bär och blommor som inte är fridlysta. Allemansrätten innebär även skyldigheter. Du får till exempel inte bryta kvistar och riva bark eller näver från växande träd och buskar eller skada fåglars bon, ägg och ungar. Grundregeln är inte störa och inte förstöra. I skog och mark ska hund hållas under uppsikt så att den inte stör eller hetsar viltet. Under tiden 1 mars till 20 augusti måste hunden vara kopplad enligt svensk lag.

INTERNATIONELLA ÖVERENSKOMMELSER OCH ÅTAGANDEN

Bernkonventionen

Konventionen för bevarande av europeiskt djurliv och naturliga livsmiljöer (The Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats) kallas även Bernkonventionen. Den trädde ikraft 1982. Konventionen behandlar alla aspekter av bevarande av naturarvet och alla arter av vilda växter och djur finns under dess beskydd. Konventionen är starkt knuten till Europarådet varifrån initiativet togs under 1970-talet.

Konventionen om biologisk mångfald

År 1992 slöt världens regeringar gemensamt en bindande överenskommelse, konventionen om biologisk mångfald (CBD), som syftar till att bevara livets variationsrikedom på jorden. Den är ett gemensamt försök från världssamfundet att komma till rätta med det stora problem som förlust av ekosystem, arter och arvsanlag utgör. Konventionen trädde ikraft i december 1993.

Bonnkonventionen (CMS)

Konventionen för bevarande av flyttande vilda djur har som mål att bevara landlevande, vattenlevande och flygande arter över hela deras migrationsområden. Bonnkonventionen har sitt ursprung i FN-konferensen om livsmiljö 1972 som rekommenderade ett ökat samarbete mellan länder för att skydda arter som flyttar över landgränser och hav.

Washington- eller CITES-konventionen

Konventionen reglerar handel med vilda växter och djur. Syftet med konventionen är att få till stånd övervakning så att den internationella handeln med exemplar av vilda djur- och växtarter inte hotar dessa arters överlevnad. Omkring 30 000 djur- och växtarter omfattas nu av varierande grad av skydd enligt konventionen.

Ramsarkonventionen

Ramsarkonventionen antogs 1971 i Ramsar i Iran i syfte att skydda internationellt värdefulla våtmarker. Inledningsvis var Ramsarkonventionen främst inriktad på att skydda fågellivet, synsättet har breddats betydligt och konventionen kompletterats med kriterier om våtmarkerna och de grundna vattnens roll för fisk- och insektsfauna.

Världsarvskonventionen

Genom att underteckna konventionen till skydd av världens kultur- och naturarv åtar sig länder att skydda objekt av universellt värde inom sitt territorium. Objekten som tas upp på Världsarvslistan ska vara av så framträdande värde att deras skydd är viktigt för hela mänskligheten. I Sverige ansvarar Riksantikvarieämbetet för urval av kulturhistoriska objekt medan Naturvårdsverket har ansvaret för naturobjekt.

Agenda 2030

Agenda 2030 med 17 globala mål för hållbar utveckling syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett

varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. Globala målen är integrerade och odelbara och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

Parisavtalet

Parisavtalet beslutades 2015 och är ett globalt klimatavtal som framför allt kom till för att begränsa den globala temperaturökningen, och för att stödja dem som drabbas av klimatförändringarnas effekter. Parisavtalet slår fast att den globala temperaturökningen ska hållas väl under två grader och att vi ska sträva efter att begränsa den till 1,5 grader. Detta framför allt genom att minska utsläppen av växthusgaser.

Barnkonventionen

Barnkonventionen antogs 1989 och har uppdaterats under 2000-talet och är ett rättsligt bindande internationellt avtal som slår fast att barn är individer med egna rättigheter, inte föräldrars eller andra vuxnas ägodelar. Den innehåller 54 artiklar som alla är lika viktiga och utgör en helhet och det finns fyra grundläggande principer som alltid ska beaktas när det handlar om frågor som rör barn.

Remissversion



Bilaga 2: Ordförklaringar

Syftet med denna lista är att ge en kortfattad förklaring av vissa termer som används i naturvårdssammanhang och i texten i naturvårdsprogrammets olika delar.

Avrinningsområde

Det område varifrån respektive vattendrag tar emot vatten

Basisk bergart

Kiselsyrafattig bergart, motsats till ”sur”

Biologisk mångfald

Ett samlat begrepp för variationen bland allt levande. Begreppet omfattar variationen inom en art, mellan arter och livsmiljöer

Biotop

Naturtyp med en karakteristisk flora och fauna. Ett landskapsavsnitt med relativt enhetlig karaktär och struktur, till exempel en ekhage, en flodmynning, en hällmarkstallskog

Blandmyr

Omväxlande ytor av kärr och mossar

Blå bärd

Område innanför vassen med öppet vatten som bland annat är viktigt för vissa fågelarter. Bildas genom att kreatur betar och trampar längs stränderna.

Bottenskikt

Utgörs av mossor och lavar och är det understa av vegetationens fyra skikt

Drumlin

En i isrörelseriktningen utsträckt moränrygg bildad kring en bergkärna eller ett stort/en samling stora stenblock

Dråg

Smalt kärrstråk med vatten

Epifyt

Växt som utnyttjar annan växt som substrat utan att ta upp näring eller vatten ur dess vävnad

Erosion

Nedbrytande inverkan på jordytan av vatten, is, vind eller olika kemiska ämnen

Eutrof

Näringsrik

Fattigkärr

Kärr med låg näringshalt och lågt pH vilket ofta ger en artfattig flora

Fennoskandia

Urbergsområde som omfattar Skandinavien, Finland, Kolahalvön, Karelen och norra Östersjön

Finmo

Mineralpartiklar med en storlek mellan 0,02–0,06 mm

Flerskiktad

Till exempel ett skogsområde med flera träd- och buskskikt

Flytbladsväxt

Vattenväxt vars blad flyter på vattenytan, exempelvis näckrosor och nateväxter

Flyttblock

Av inlandsisen transporterat stenblock

Fragmentering

När sammanhängande områden, genom till exempel skogsavverkning, splittras upp i allt fler och allt mindre delar. De

arter som kräver stora sammanhängande ytor, till exempel tjäder, missgynnas.

Fältskikt

Utgörs av örter, gräs och ris och är det näst understa av vegetationens fyra skikt

Förkastning

Språngvis förskjutning i höjddled av två berggrundsblock

Förkastningsbrant

Den branta brottytan som bildas vid en förkastning

Grovmo

Mineralpartiklar med en storlek mellan 0,06–0,2 mm

Grus

Mineralpartiklar med en storlek mellan 2–20 mm

Grönsten

Ett samlingsnamn för basiska och på mörka mineralrika bergarter (diorit och gabbro)

Gungfly

Täcke av myrväxter som ”flyter” på vatten eller lös gytta genom luftvävnad i växternas rötter. Vanligt kring bland annat myrgölar

Gyttja

Sjösediment bildat av det organiska livet i sjön

Habitat

Levnadsplatsen för en art, under hela eller delar av dess livscykel. Livsmiljön som den uppfattas av den enskilda arten. Eftersom djur är rörliga kan såväl födomiljön, reproduktionsmiljön, rastmiljön som skyddssökningsmiljön ingå i habitatet.

Hamling

Ett ålderdomligt brukningssätt som innebär att grenar på buskar och träd avverkas, främst lind och ask, för att använda de späda grenarna som djurfoder

Hedtyp

De torra och mest näringsfattiga vegetationstyperna som ofta domineras av ris och smalbladiga gräs

Humös

Benämning på sjöar vars vatten är brunfärgade av lösta humusämnen och därmed har ett litet siktdjup

Hydrologi

Läran om vattnets kretslopp och förekomst i naturen

Hällmarkstallskog

Mager tallskog på grunda bergiga marker eller berghällar

Hässle

Tätt bestånd av hassel. Hassellund

Hävd

Utnyttjande och vård av marken, till exempel genom slåtter eller bete

Högsta kustlinjen (HK)

Den högsta nivå som vattnet nådde efter den senaste istiden

Impediment

Mark som inte är produktiv eller mark som inte är lämpad för skogs- och jordbruk, till exempel kala berg, mossar och kärr. Den sammanlagda tillväxten på träden är mindre än en kubikmeter per hektar och år

Indikatorart

En art som genom sin förekomst indikerar något om miljön, till exempel förekomst av kalk eller tidigare slåtterhävd, och att området sannolikt även hyser en rad andra arter med liknande krav på sin miljö

Isräfflor

Repor i berggrunden som bildats när infrusna stenar och block skrapat i berget vid inlandsisens rörelse

Isälv

Smältvattenflöde från en glaciär eller inlandsis

Isälvsmaterial

Rundade partiklar som transporterats, sorterats och avlagrats av en isälv

Jordart

Klassificering av jord utifrån kornstorlek, kemisk sammansättning och geologiskt ursprung

Jordmån

Den del av marken närmast jordytan som påverkats av klimatiska, biologiska och kemiska processer. Vanliga jordmåner är podsol och brunjord

Jättegyta

En i vatten och av strömvirvlar bildad ursvarvning i berg. Kan bildas av såväl rinnande vatten som av bränningar vid en strand. En "löpare" i form av en eller flera stenar, som med tiden blir rundade, har ofta bidragit till ursvarvningen.

Karaktärsart

Exempelvis trivs trattkantareller på sura jordar och är därför en karaktärsart för sura jordar. Brännässla och hallon är karaktärsarter för kväverik mark

Klapper

Svallsediment som utgörs av block och sten som frisköljts ur jordlagren samt avrundats och anhopats av vågorna.

Kläckhål

Det hål genom vilket en fullbildad vedinsekt lämnat utvecklingsplatsen i veden eller barken (kallas även flyghål)

Kryptogamer

Sporväxter. Omfattar ormbunksväxter, mossor, lavar, alger och svampar

Kulturskog

Av människan anlagd eller påverkad skog, ofta med mindre genetisk variation än i naturskogar

Kärr

Myr som erhåller vatten och näring från den omgivande fastmarken vilket leder till en mer artrik vegetation jämfört med en mosse

Lagg

Dräneringszon runt en mosse, mellan mossen och fastmarken

Låga

Liggande dött träd som är mer eller mindre förmultnat och överväxt

Markavvattning

Dikning, vattenavledning eller invallning i syfte att varaktigt sänka vattennivån i marken, vilket påverkar naturmiljön, flora och fauna samt grundvattennivån

Meandring

Det slingrande lopp som ett vattendrag utbildat under vissa speciella förhållanden vad gäller sedimentens sammansättning och terrängens lutning

Morän

Jordart av kantigt, osorterat material som förs med av glaciärer och avlagrats direkt av dessa. Morän består av blandade kornstorlekar från stora block till lerpartiklar

Mosse

Myr som erhåller vatten och näring enbart genom nederbörden vilket leder till en relativt artfattig vegetation

Mosseplan

Centralt parti i en mosse vilket sluttar mer eller mindre brant ned mot omgivningen

Mulm

Blandning av murken ved, vedmjöl och andra rester inne i ett ihåligt träd

Myr

En torvbildande våtmark. Samlingsnamn för mossar och kärr

Naturbetesmark

Mark som under lång tid hävdats genom bete och inte utsatts för ingrepp såsom kvävegödsling, markbearbetning eller sådd

Naturskog

Skog som uppkommit genom naturlig föryngring och har lång obruten historia och är något påverkad av människan. Det finns gott om död ved. Även benämning på urskogslika skogar

Nyckelart

Art som har större ekologisk betydelse än andra, till exempel skogsträden, blåbär och varg

Nyckelbiotop

Skogsområde där det förekommer eller kan förväntas förekomma rödlistade arter

Odlingsröse

Röse med stenar och block från stenröjning i framförallt äldre åkrar

Peridotit

En gammal bergart som är relativt ovanlig i Östergötland, förekommer annars i fjällen.

Rödlistade arter

Arter som är hotade eller missgynnade och som förtecknats av SLU Artdatabanken

Sediment

Ett från luft eller vatten på jordytan avlagrat fast material. Vanligen har de därvid också sorterats eller skiktats

Signalart

Art som indikerar miljöer med höga naturvärden. Begreppet används vid inventering av nyckelbiotoper på skogsmark

Siktdjup

Mått på hur klart vattnet i en sjö är. Det djup till vilket en i vattnet nedsänkt vit skiva kan siktats

Slätteräng

Gräsmark som hävdas genom slätter

Solitärträd

Ensam, fritt stående träd

Sprickdal

Spricka i berggrunden som sedan genom erosion vidgats till en dalgång

Tallrismosse

Mosse praktiskt taget helt bevuxen med tall och ris

Torraka

Dött, fortfarande stående träd

Torv

Organiskt material som genom dränkning och därmed syrebrist bryts ner långsamt och anhopas

Triviallövträd

Till triviallövträden räknas till exempel björk, al, rönn, sälg och asp

Trädskikt

Det översta av vegetationens fyra skikt. Omfattar träd som är mer än 3–4 meter

Urberg

All berggrund äldre än kambrium, > 570 miljoner år.

Urskog

Skog som uppkommit genom naturlig föryngring på orörd skogsmark, helt opåverkad av människan. Naturliga processer som brand med mera får ha sin gång.

Vattendelare

Gränsen mellan två avrinningsområden

Vittring

Nedbrytning av berggrunden genom kemisk eller fysikalisk påverkan

Ädellövskog

Skogar som till minst 70 % består av lövträd och till minst 50 % av ädellövträd

Ädellövträd

Till ädellövträden räknas alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn

Ändmorän

Morän bildad intill isranden (kanten) genom isens egna rörelser eller då iskanten stått still

Översilningsmark

Ett område i en sluttning där grundvattnet tränger fram i dagen och som ofta hyser en frodig vegetation